Temat wykładu:

Funkcja. Granica funkcji

Kody kolorów:

żółty – nowe pojęcie

pomarańczowy – uwaga

kursywa – komentarz

**** – materiał nadobowiązkowy***

Zagadnienia

1. **Przypomnienie: funkcja, argument, wartość, dziedzina, zbiór wartości, miejsce zerowe, wykres, monotoniczność, ekstremum (globalne)**
2. **Granica funkcji**
3. **Asymptoty funkcji**

Funkcja

Definicja. Niech $X \subset R$, $Y \subset R$.

Funkcją f określoną na zbiorze X o wartościach ze zbioru Y nazywamy przyporządkowanie każdej liczbie $x \in X$ dokładnie jednej liczby $y \in Y$.

Ozn.: $$f : X \to Y$$

Funkcja – terminologia

$$f: X \to Y \qquad x \xrightarrow{f} y \qquad y = f(x)$$

x – **argument** funkcji, $x \in X$

X – **dziedzina** funkcji

D, D_f – oznaczenie dziedziny funkcji f,
w tym kursie przyjmujemy, że $D \subset R$.

$y = f(x)$ – **wartość** funkcji

$$\{\, y \in Y : \textit{istnieje} \quad x \in X \textit{ takie, że } \; y = f(x) \,\} = Y_W$$

Y_W – **zbiór wartości** funkcji $\quad Y_W \subset Y$

Sposoby przedstawienia funkcji

tabelka

x	x_1	x_2	x_3
y	y_1	y_2	y_3

wykres

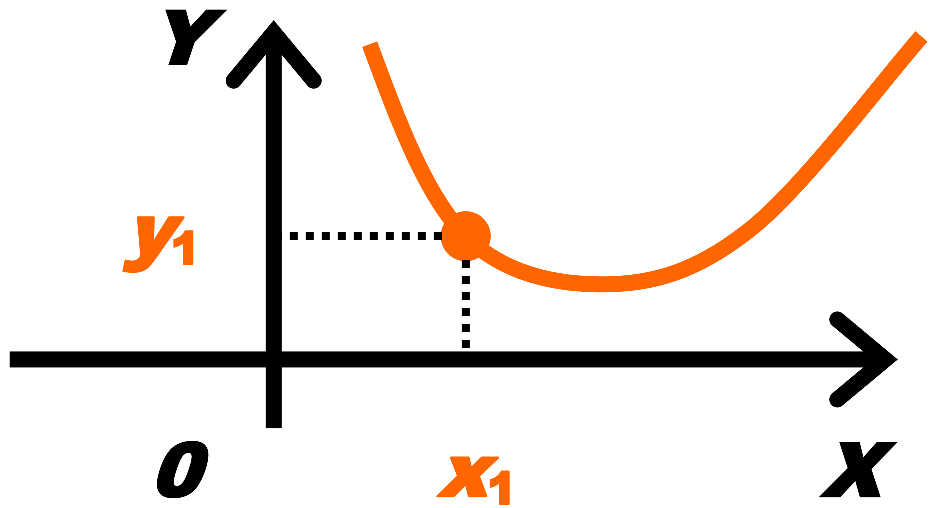

wzór

$$g(x) = \frac{x^2}{\sqrt{x-1}}$$

graf

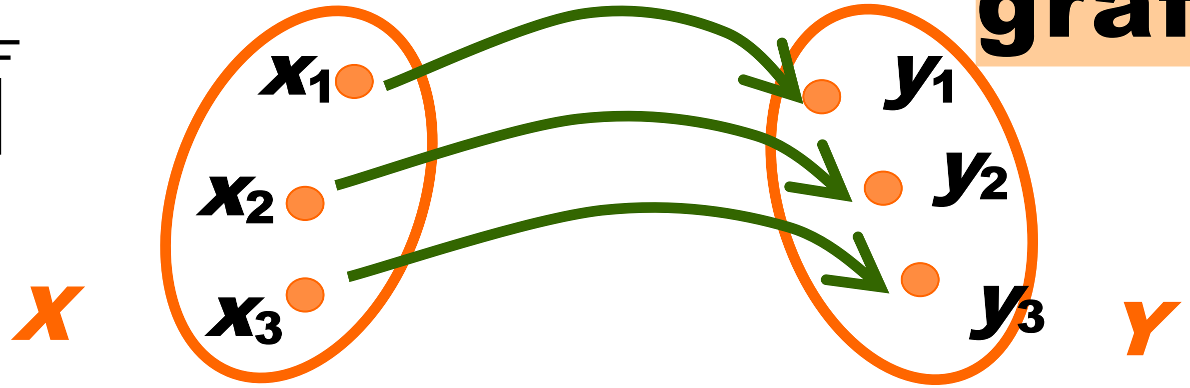

Wykres funkcji

Wykres funkcji rysujemy w układzie współrzędnych kartezjańskich XOY.

Układ tworzą osie liczbowe:

pozioma OX $\rightarrow$ - oś odciętych

pionowa OY $\rightarrow$ - oś rzędnych

Definicja. Jeśli funkcja $f: X \rightarrow Y$ dana jest wzorem $y = f(x)$, to wykresem funkcji w układzie XOY jest zbiór wszystkich punktów o współrzędnych (x, y) takich, że x jest argumentem funkcji, a y jest wartością funkcji dla argumentu x ($y = f(x)$).

Wykres funkcji

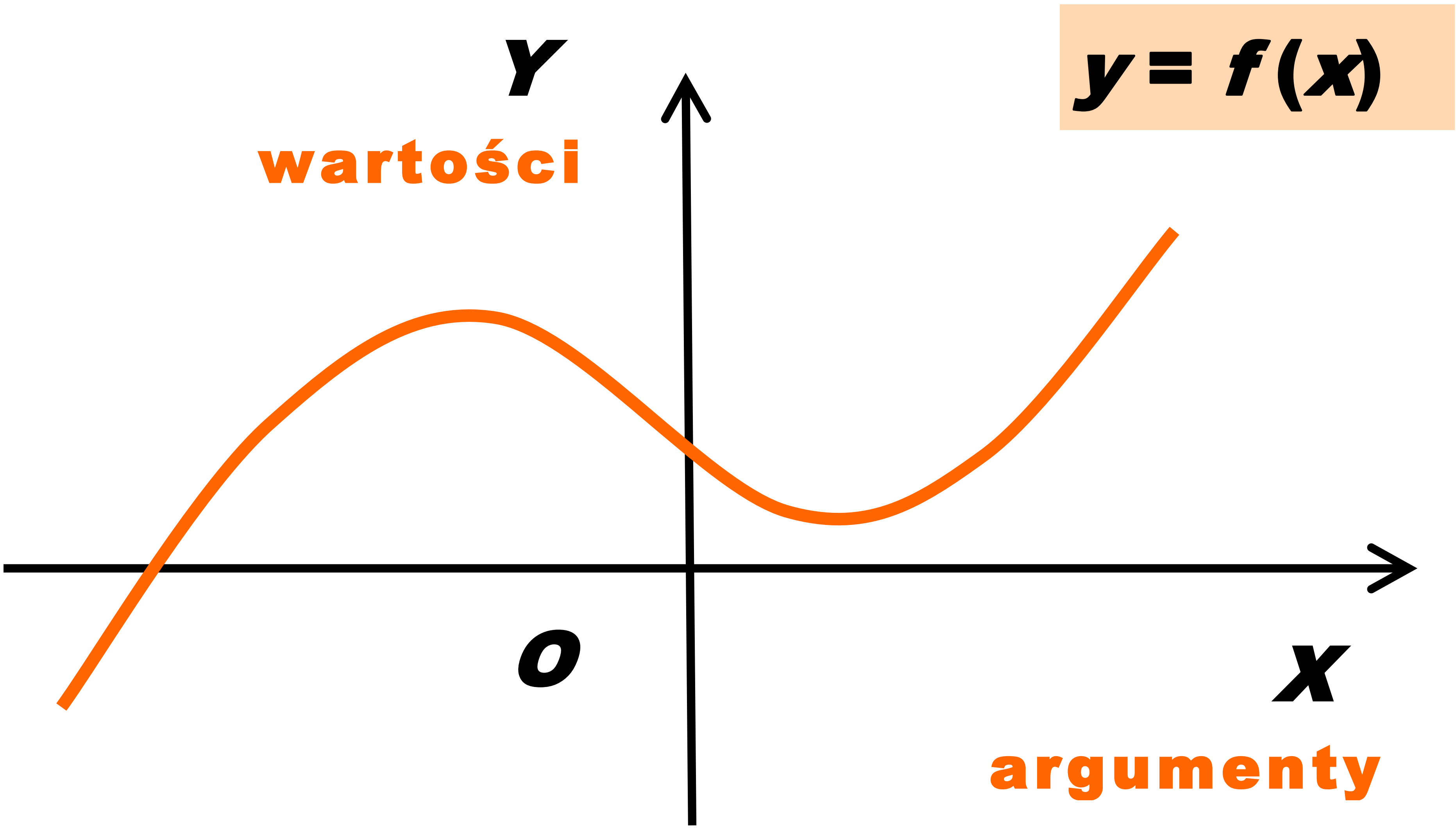

Wykres funkcji – umowa

Na wykresie funkcji:

- **punkt zaznaczony kropką należy do wykresu,**
- **punkt zaznaczony pustym kółkiem nie należy do wykresu.**

$y = f(x)$

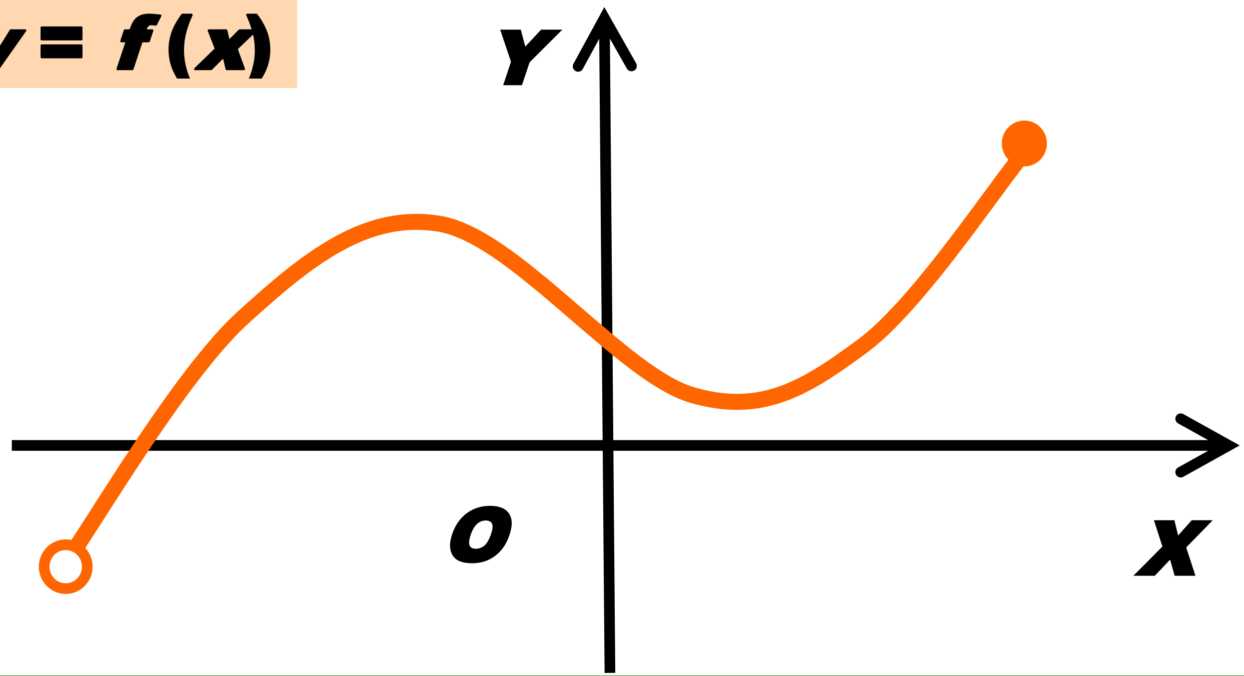

Wykres funkcji – umowa cd.

Gdy na rysunku wykres nie jest zakończony ani kropką, ani pustym kółkiem oznacza to, że biegnie dalej.

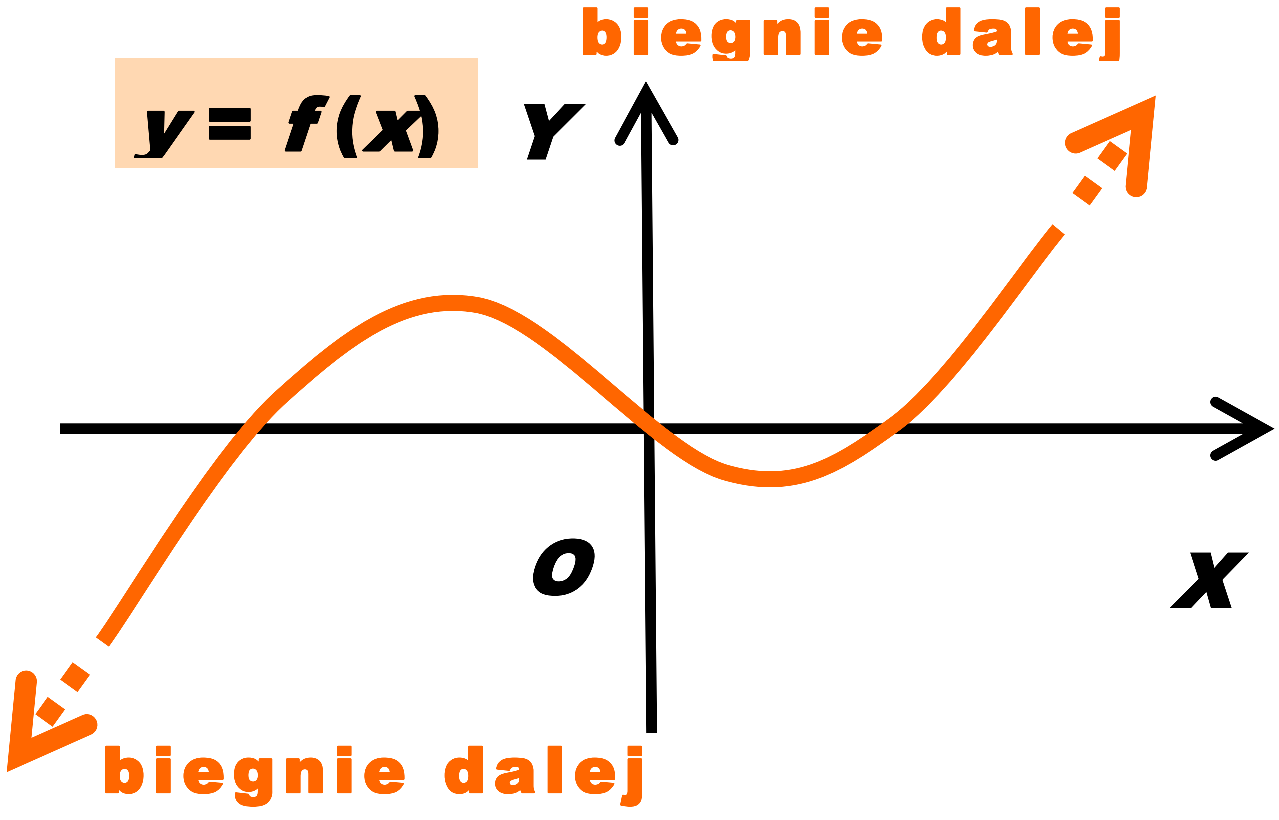

Dziedzina funkcji - umowa

Jeśli funkcja dana jest wzorem, to do jej dziedziny należą wszystkie liczby, dla których wzór funkcyjny ma sens.

<u>Przykład</u>. Wyznacz dziedzinę funkcji danej wzorem

$$f(x) = \frac{\sqrt{x+1}}{x-1}$$

Dziedzina funkcji na wykresie

Odczytaj z wykresu dziedzinę funkcji $y = f(x)$.

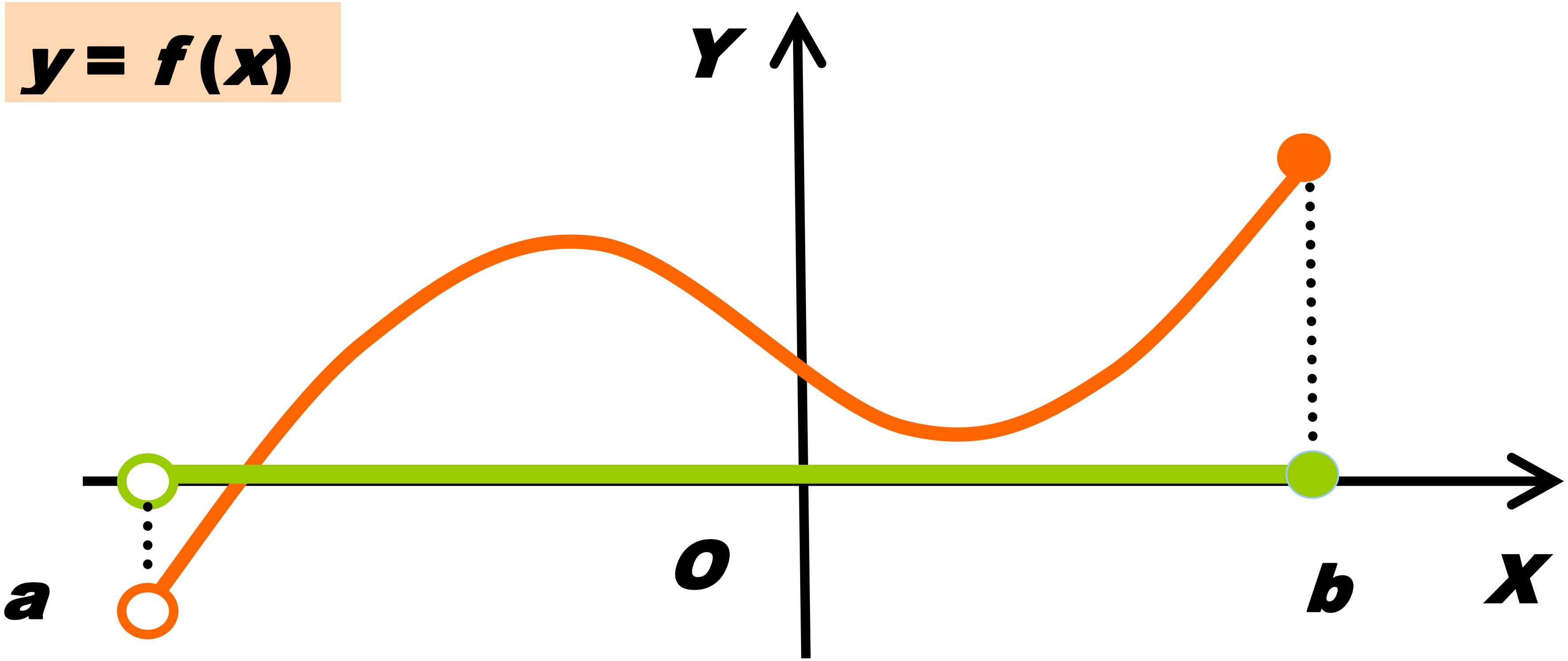

$$D = (a; b\rangle$$

Wykres funkcji – zadanie

Odczytaj z wykresu zbiór wartości funkcji $y = f(x)$.

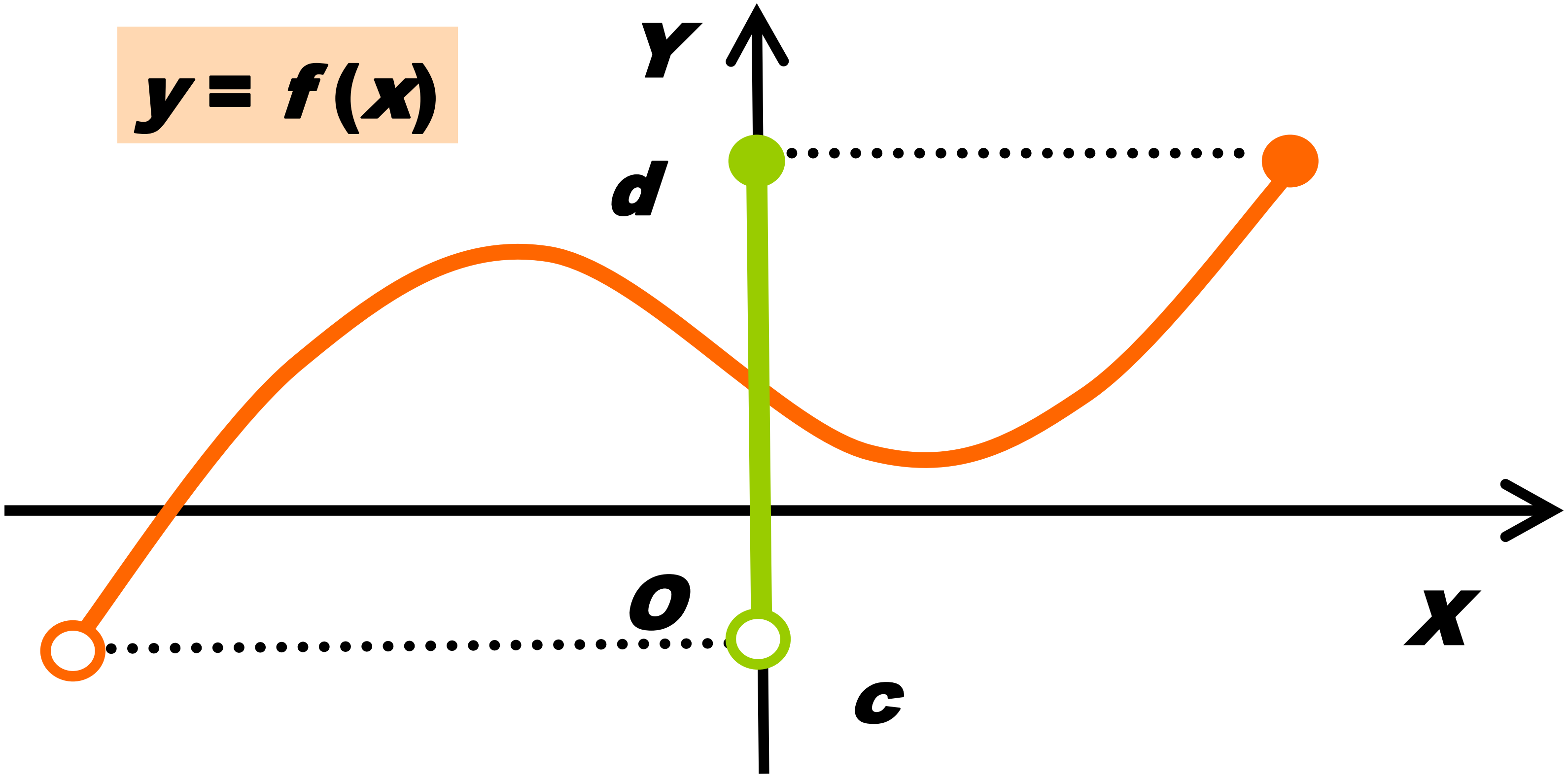

$$Y_W = (c\,;\,d\rangle$$

Monotoniczność funkcji – idea

Funkcja $f: X \to Y$ jest rosnąca w przedziale $(a; b) \subset X$, jeśli większemu argumentowi z przedziału $(a; b)$ przyporządkowuje większą wartość.

Mówimy, że funkcja $f: X \to Y$ jest malejąca w przedziale $(a; b) \subset X$, jeśli większemu argumentowi z przedziału $(a; b)$ przyporządkowuje mniejszą wartość.

Monotoniczność funkcji – definicje

Funkcja $f : X \to Y$ jest rosnąca

w przedziale $(a\,;b) \subset X$, jeśli

$$\underset{x_1,\,x_2 \in (a\,;b)}{\forall} \left[\, x_1 < x_2 \quad \Rightarrow \quad f(x_1) < f(x_2) \,\right]$$

Funkcja $f : X \to Y$ jest malejąca

w przedziale $(a\,;b) \subset X$, jeśli

$$\underset{x_1,\,x_2 \in (a\,;b)}{\forall} \left[\, x_1 < x_2 \quad \Rightarrow \quad f(x_1) > f(x_2) \,\right]$$

Funkcja stała

Funkcja $f : X \to Y$ jest stała w przedziale $(a\,;\,b) \subset X$, jeśli w tym przedziale jej wartości nie zmieniają się.

Monotoniczność funkcji

Badanie monotoniczności funkcji polega na ustaleniu, w jakich przedziałach dziedziny funkcja rośnie, w jakich maleje, w jakich jest stała.

Zadanie 1

Opisz monotoniczność funkcji $y = g(x)$ na podstawie wykresu.

Monotoniczność – zadanie 1.

$y = g(x)$

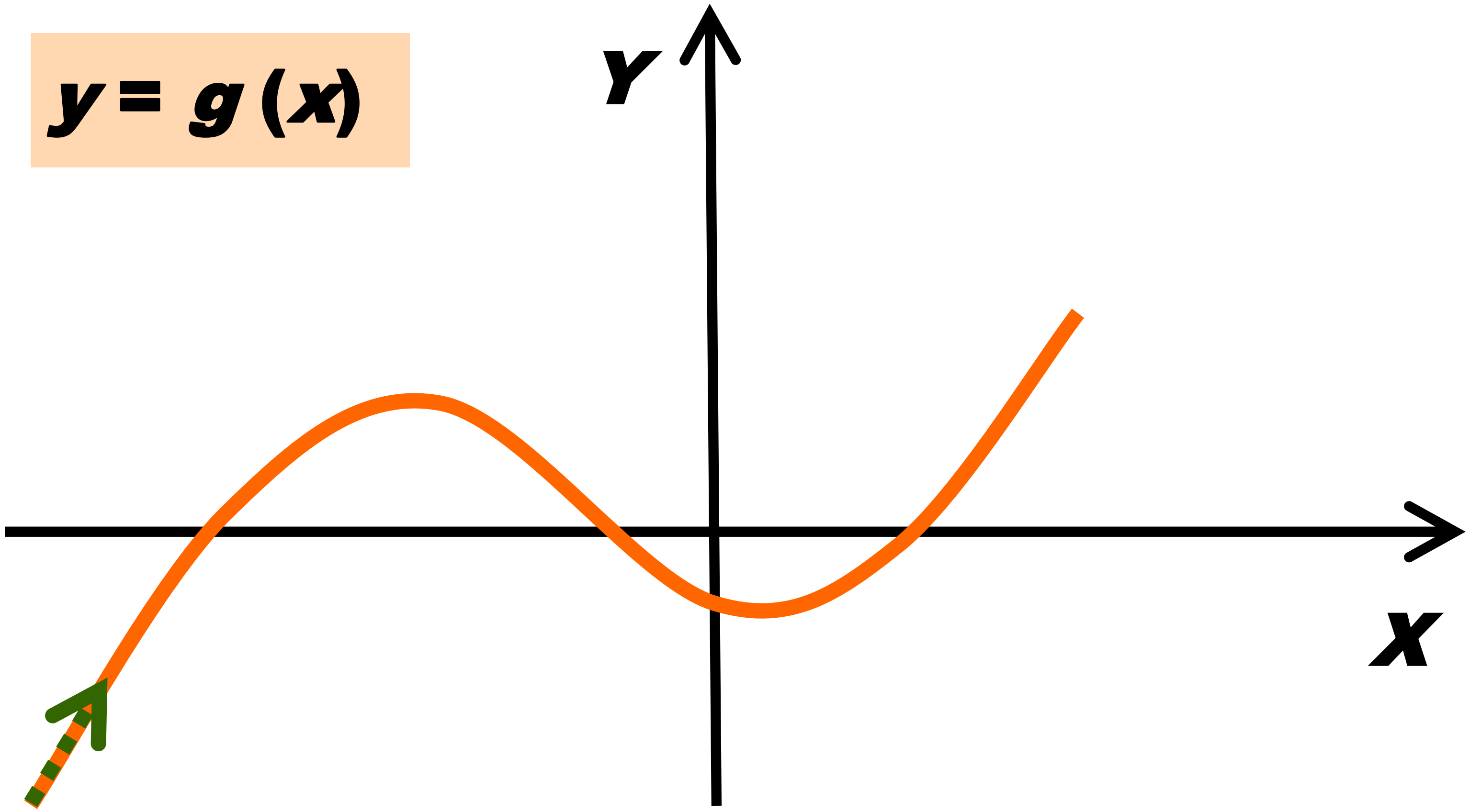

Przesuwamy się po wykresie w kierunku rosnących argumentów *x* …

Monotoniczność – zadanie 1.

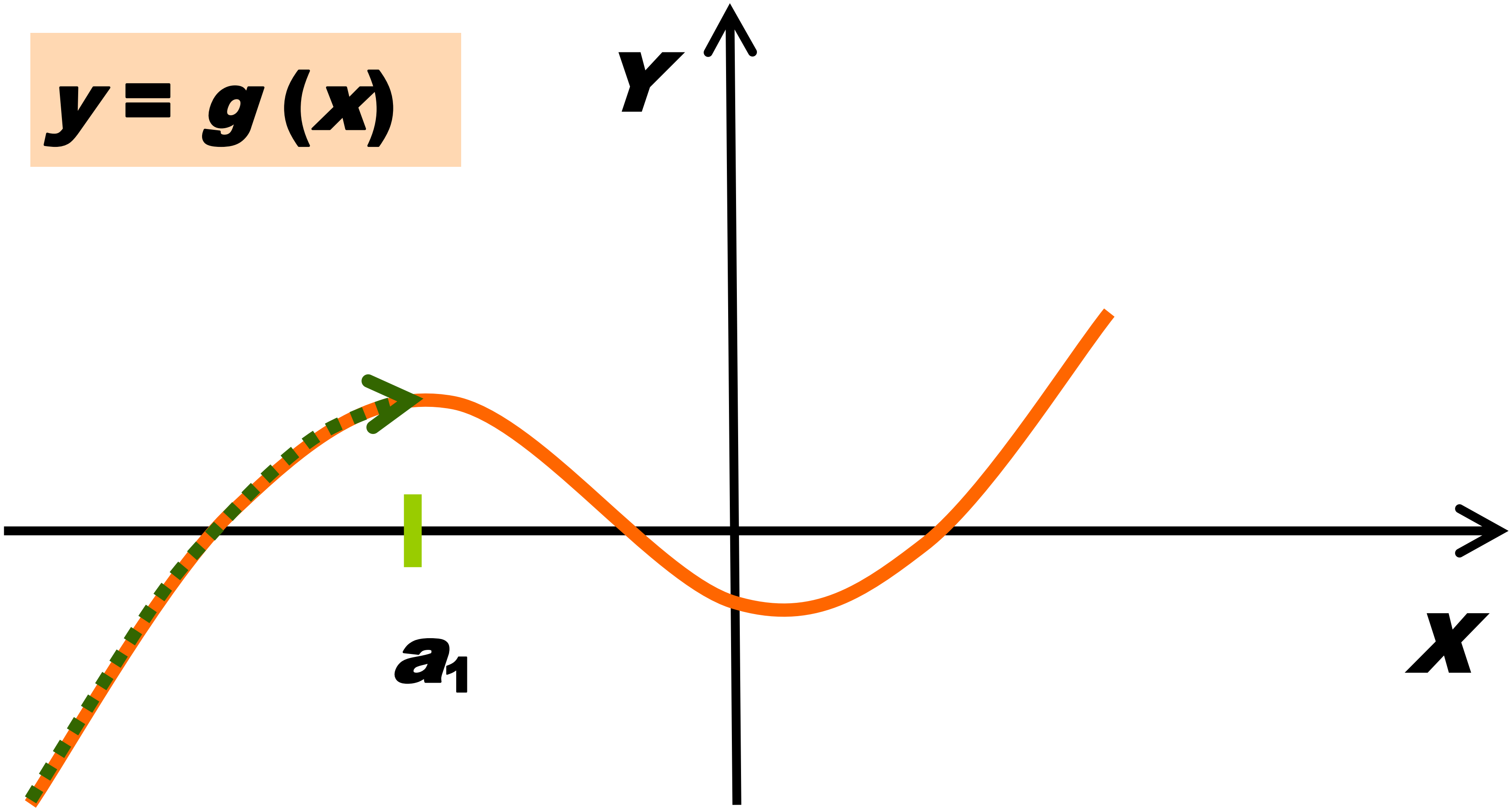

... dopóki wykres wznosi się do góry.

Monotoniczność – zadanie 1.

$y = g(x)$

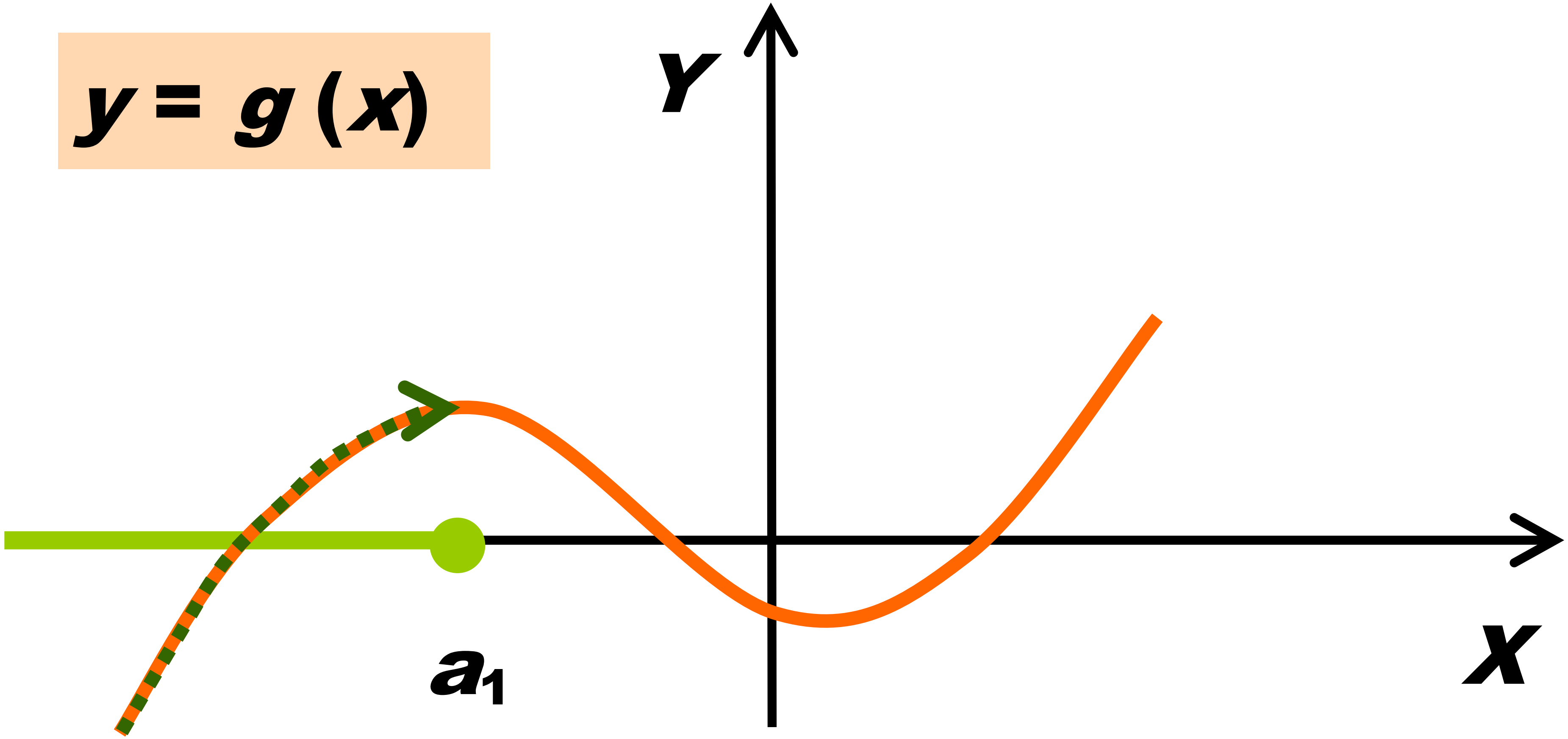

Taki przebieg wykresu oznacza, że dla $x \in (-\infty; a_1\rangle$ funkcja jest rosnąca.

Monotoniczność – zadanie 1.

$y = g(x)$

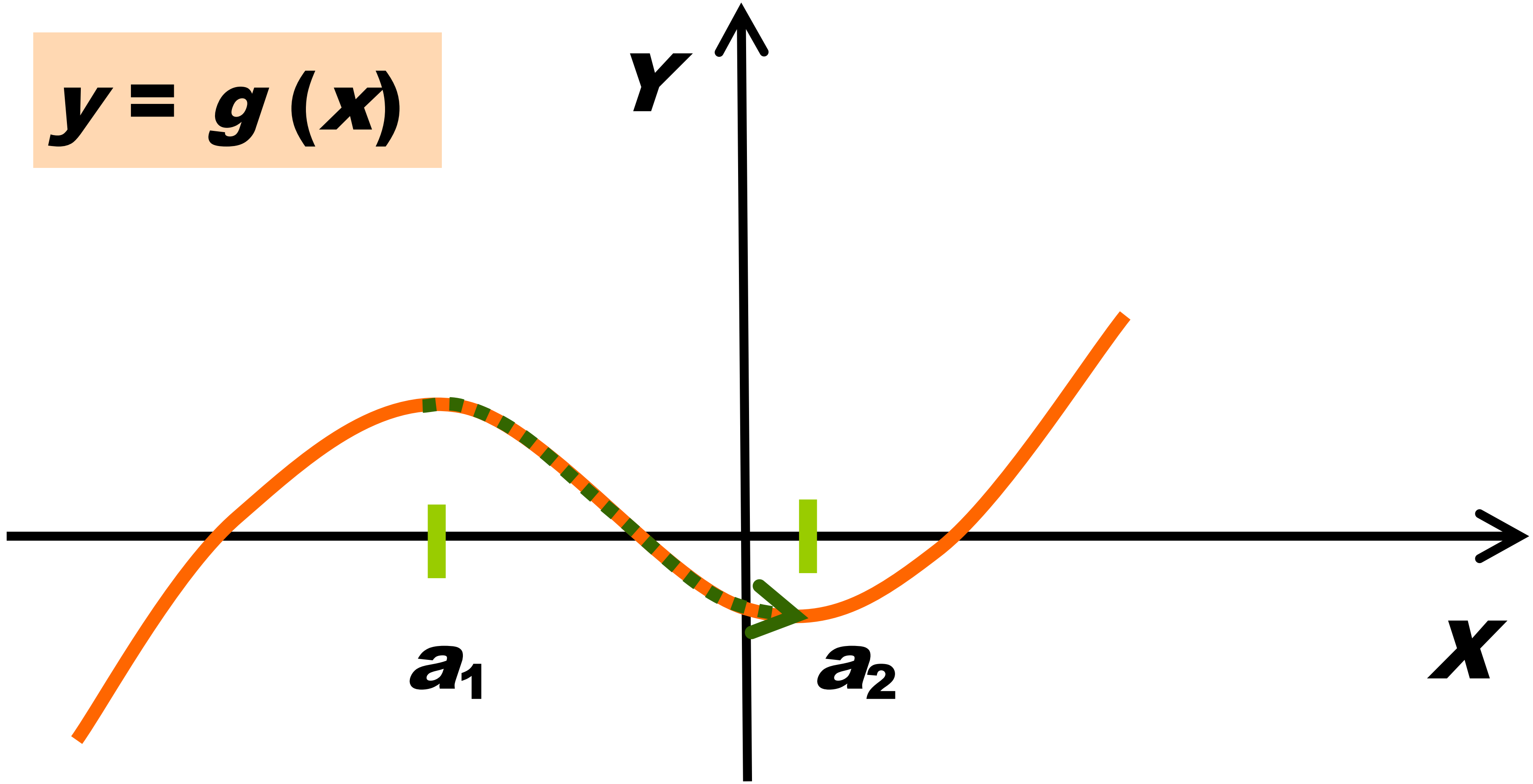

Teraz przesuwamy się po wykresie w kierunku rosnących argumentów x, dopóki wykres opada w dół.

Monotoniczność – zadanie 1.

$y = g(x)$

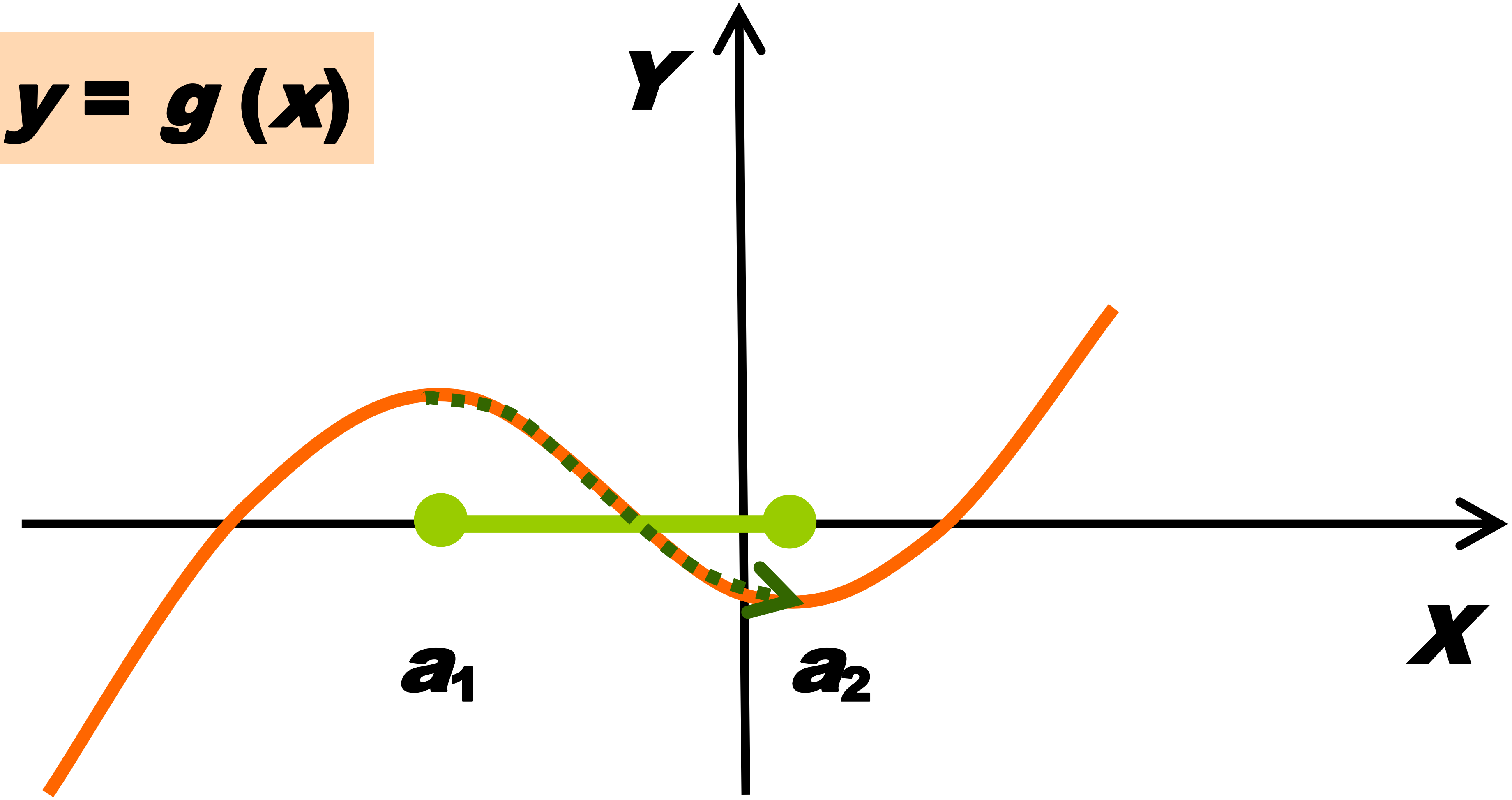

$$f(x)\downarrow \quad \text{dla} \quad x \in \langle a_1 ; a_2 \rangle$$

Monotoniczność – zadanie 1.

$y = g(x)$

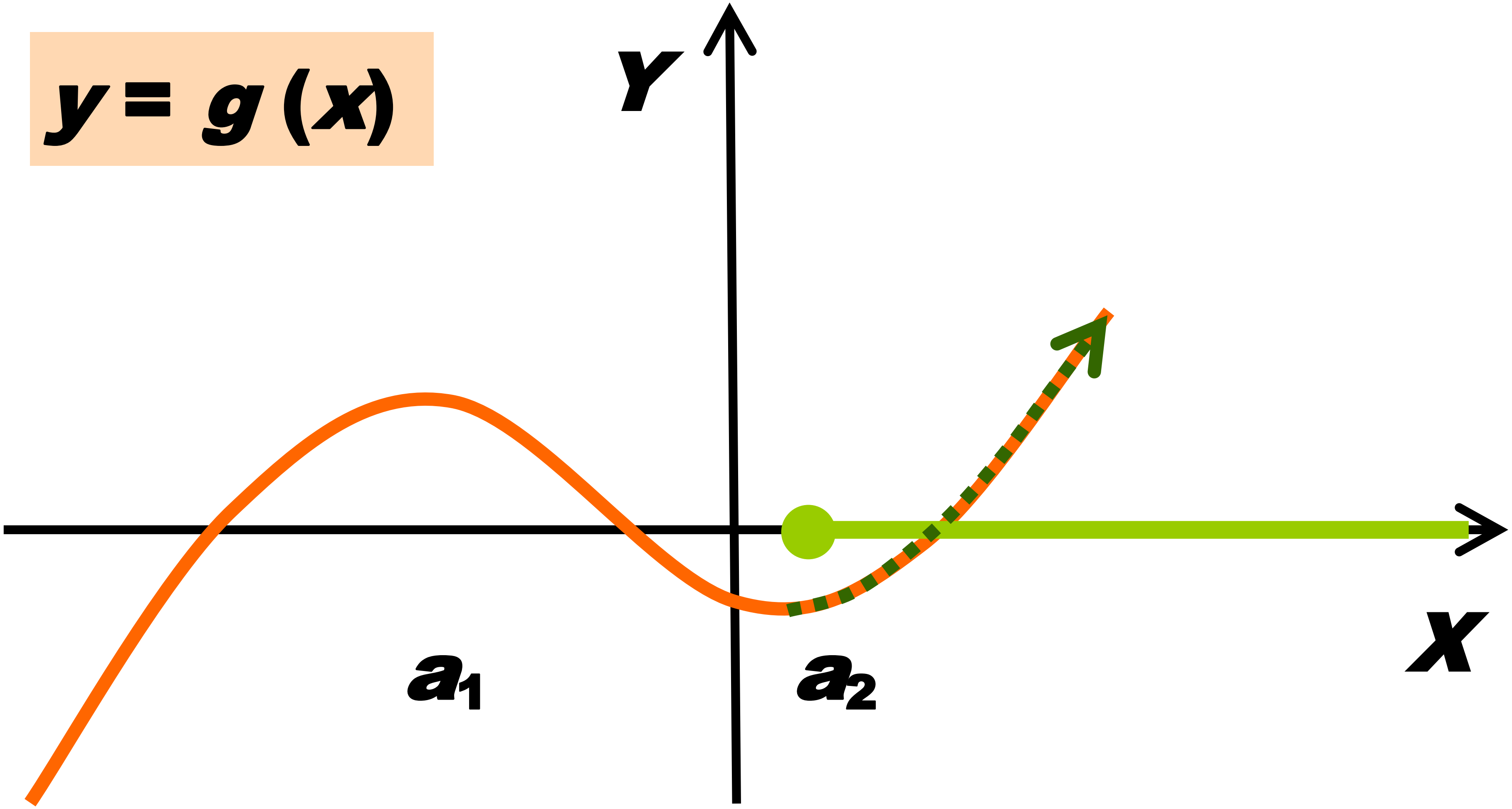

$$f(x)\uparrow \quad dla \quad x \in \langle a_2; +\infty)$$

Monotoniczność – zadanie 1.

Odp.:

$$f(x)\uparrow \quad \textbf{dla} \quad x \in \left(-\infty\,;a_1\right\rangle, \quad x \in \left\langle a_2\,;+\infty\right)$$

$$f(x)\downarrow \quad \textbf{dla} \quad x \in \left\langle a_1\,;a_2\right\rangle$$

Minimum globalne – idea

Funkcja $f : X \to Y$ ma minimum globalne w punkcie $x_0 \in X$, jeśli wartość $f(x_0)$ jest najmniejsza ze wszystkich wartości funkcji w dziedzinie.

Przykład minimum globalnego

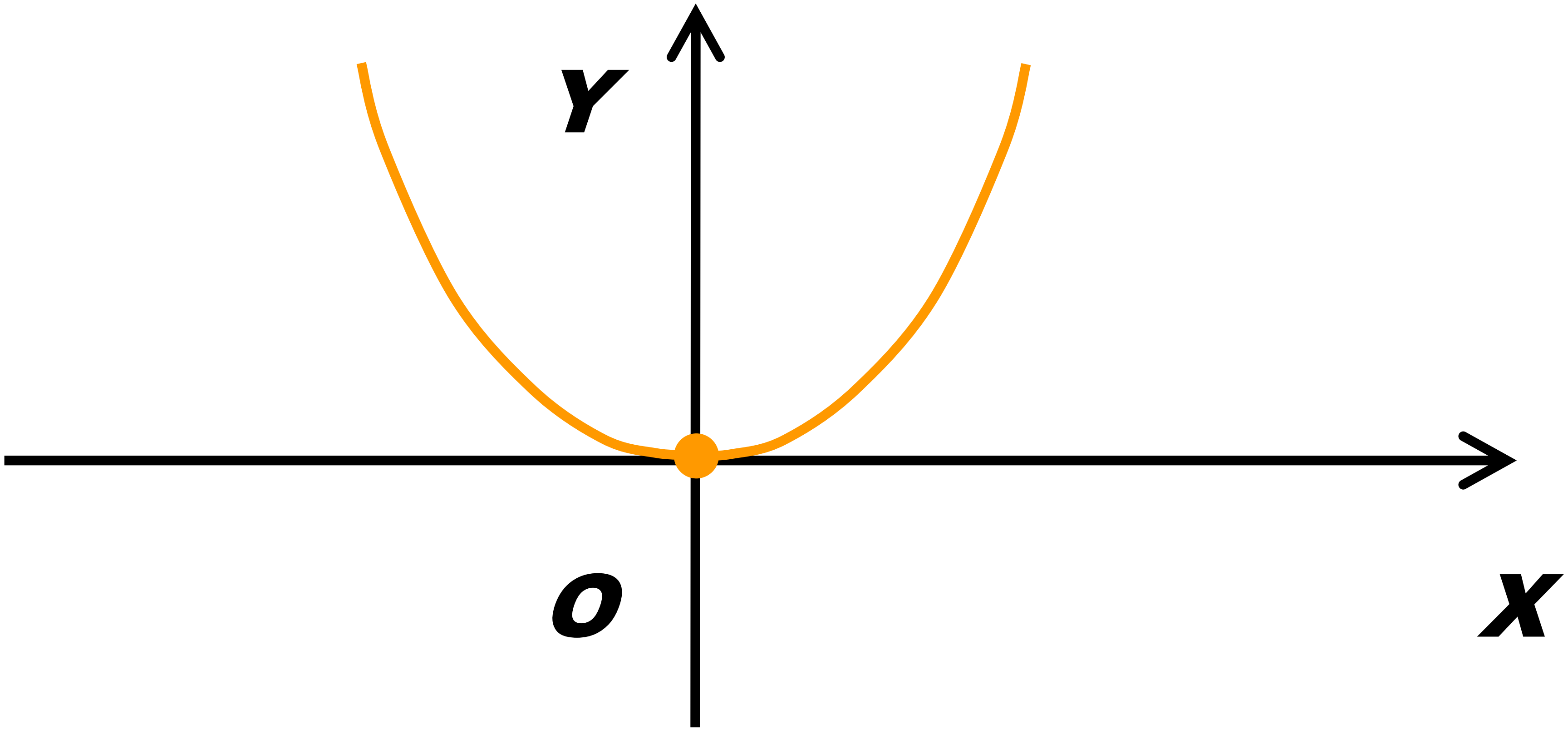

W punkcie $x_0 = 0$ funkcja ma wartość najmniejszą – minimum globalne.

Maksimum globalne – idea

Funkcja $f : X \to Y$ ma maksimum globalne w punkcie $x_0 \in X$, jeśli wartość $f(x_0)$ jest największa ze wszystkich wartości funkcji w dziedzinie.

Przykład maksimum globalnego

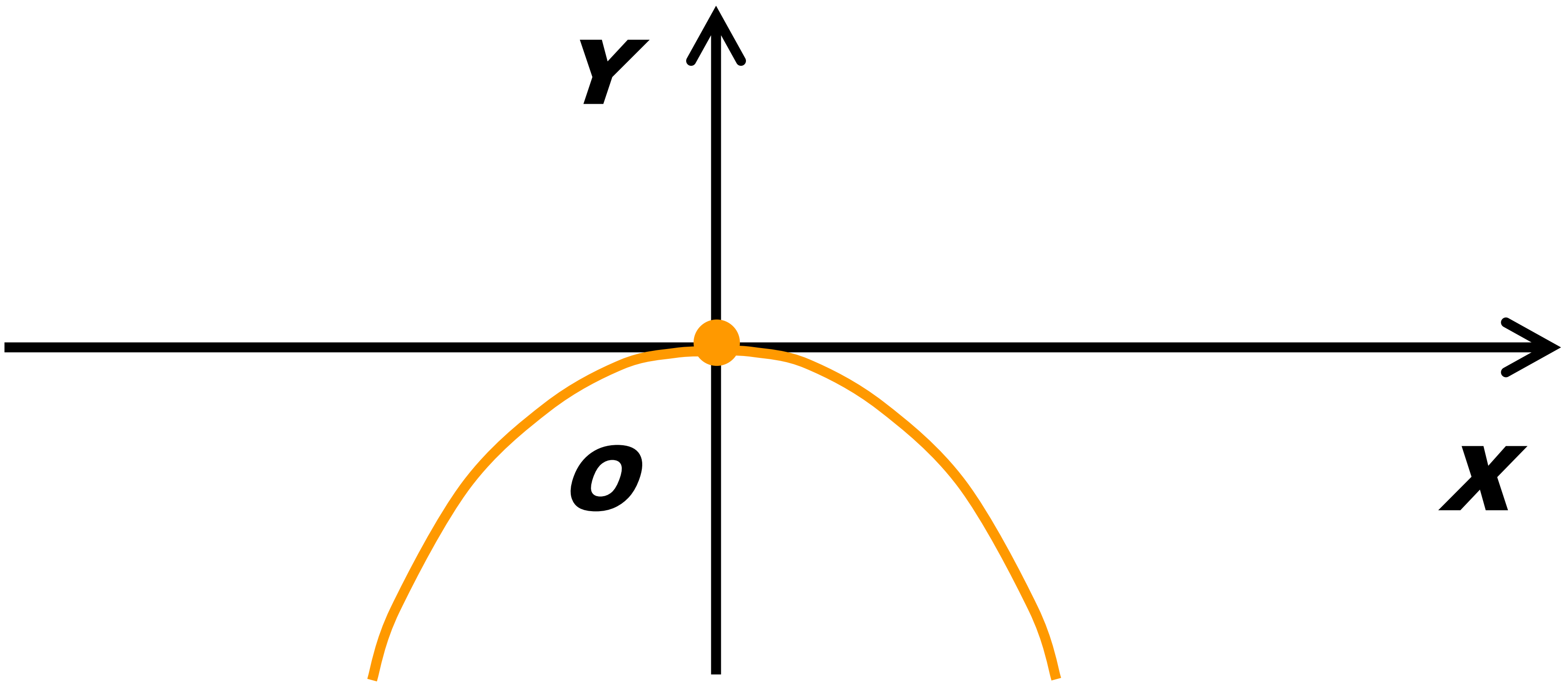

W punkcie $x_0 = 0$ funkcja przyjmuje wartość największą – maksimum globalne.

Przykład 1

Dany jest wzór funkcji

$$y = f(x) = -2x + 1$$

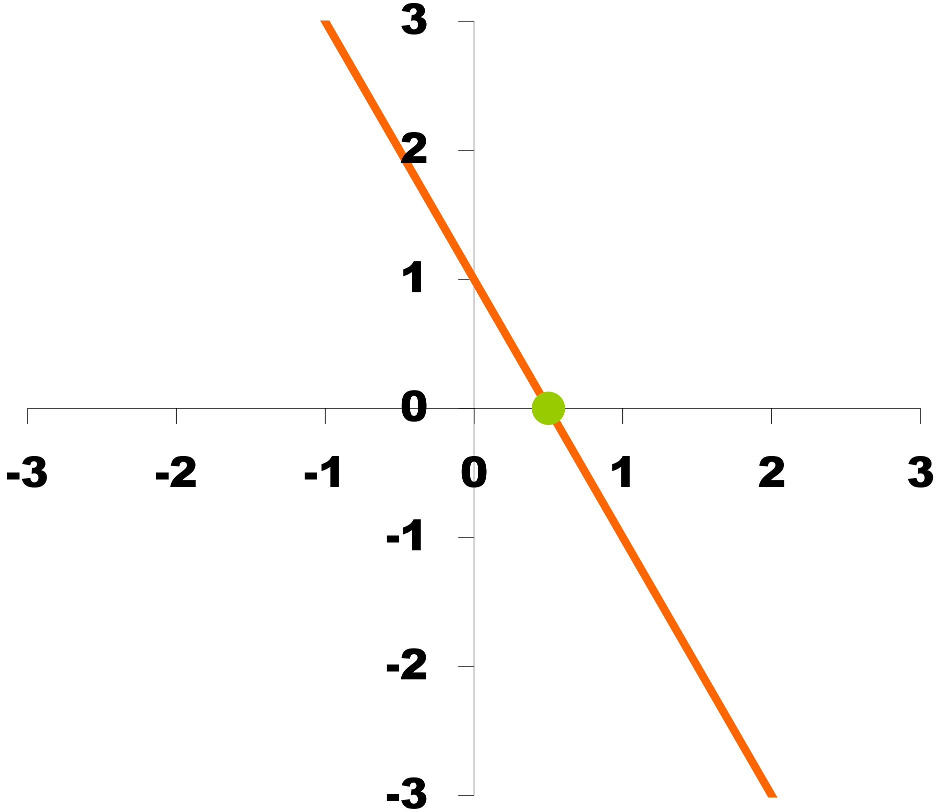

dziedzina $D_f = R$

zbiór wartości R

miejsce zerowe $x_0=0,5$

$f(x)>0$ dla $x < 0,5$
$f(x)<0$ dla $x > 0,5$

$f \downarrow$ w R

Przykład 2

Dany jest wzór funkcji

$$y = f(x) = x^2 - x - 2$$

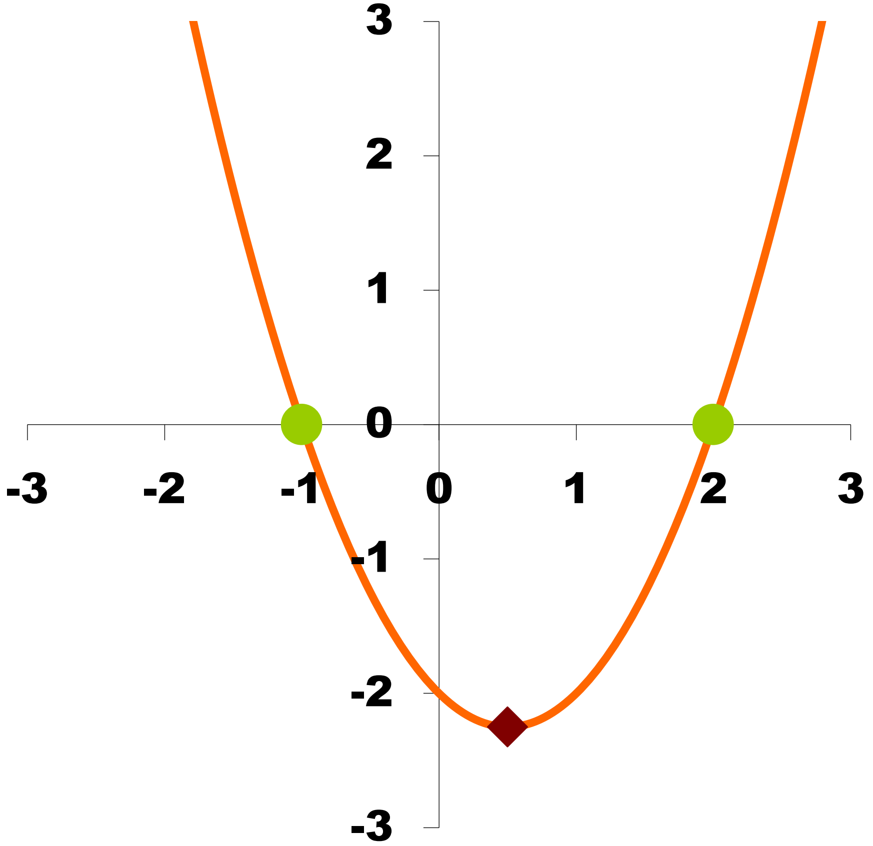

dziedzina $D_f = R$

zbiór wartości $\left[-2\frac{1}{4}; +\infty\right)$

miejsca zerowe:

$x_1 = -1,\ x_2 = 2$

$f \downarrow$ dla $x \leq 0{,}5$

$f \uparrow$ dla $x \geq 0{,}5$

minimum

dla $x_{min}=0{,}5,\ y_{min}=-2{,}25$

Granica funkcji w punkcie x_0

$$y = f(x)$$

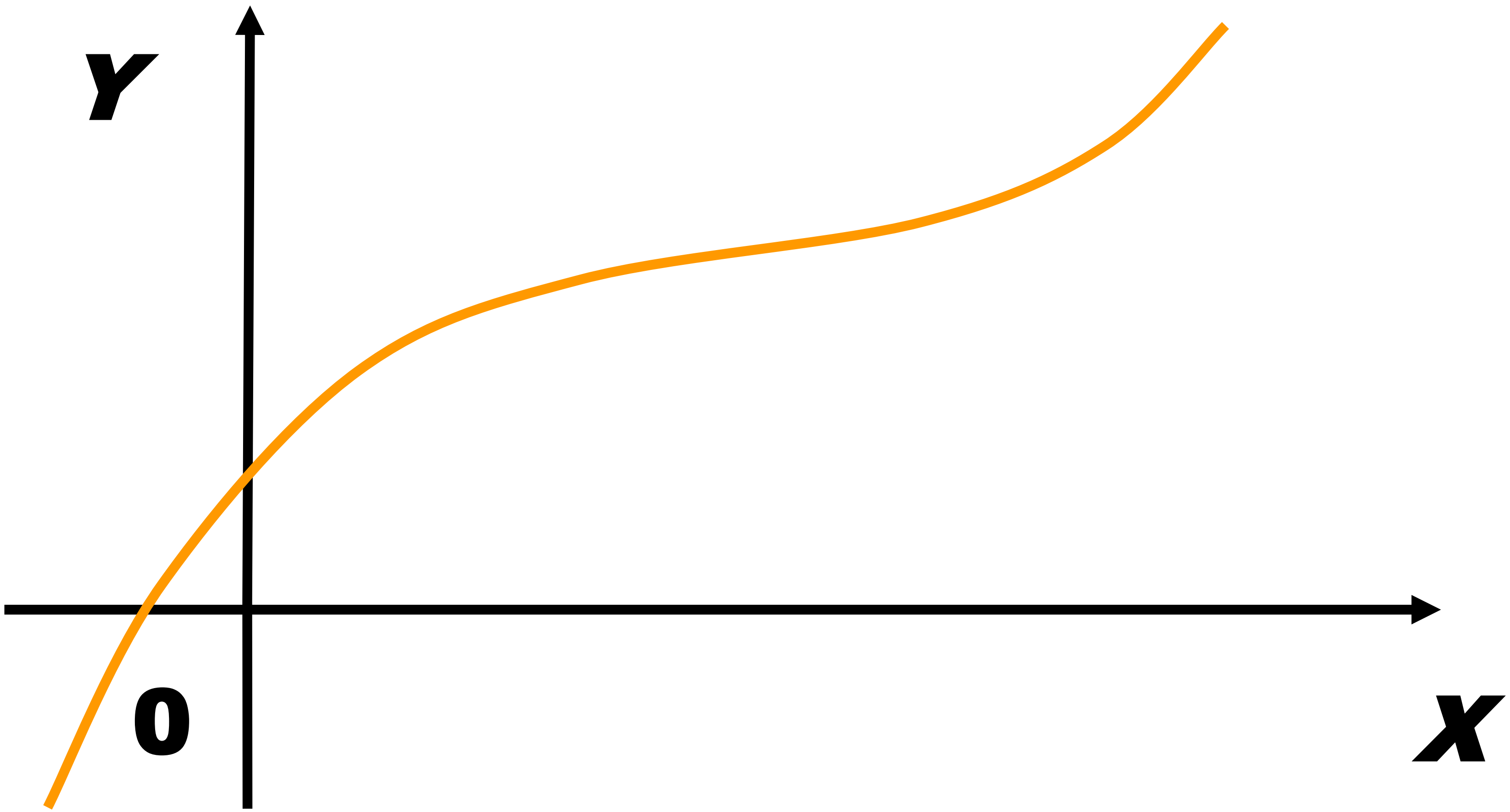

Granica funkcji w punkcie x_0

Niech $f: D \to R$**,** $y = f(x)$

Wybieramy punkt x_0**,**

$$x_0 \in D \quad \text{lub} \quad x_0 \notin D$$

Rozpatrujemy ciąg argumentów (x_n) **dążący do** x_0

$$x_n \to x_0$$

Granica funkcji w punkcie x_0

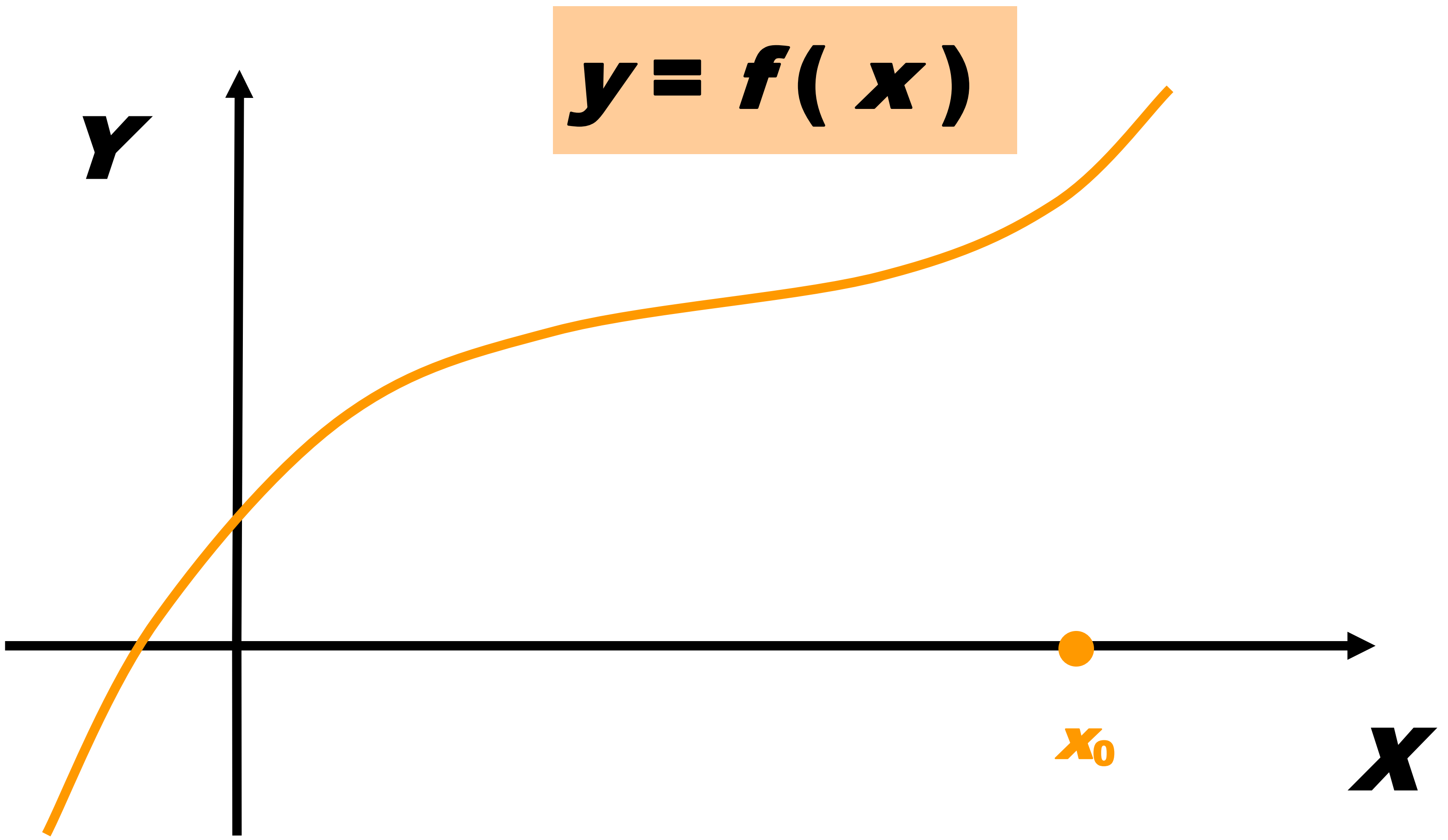

Granica funkcji w punkcie x_0

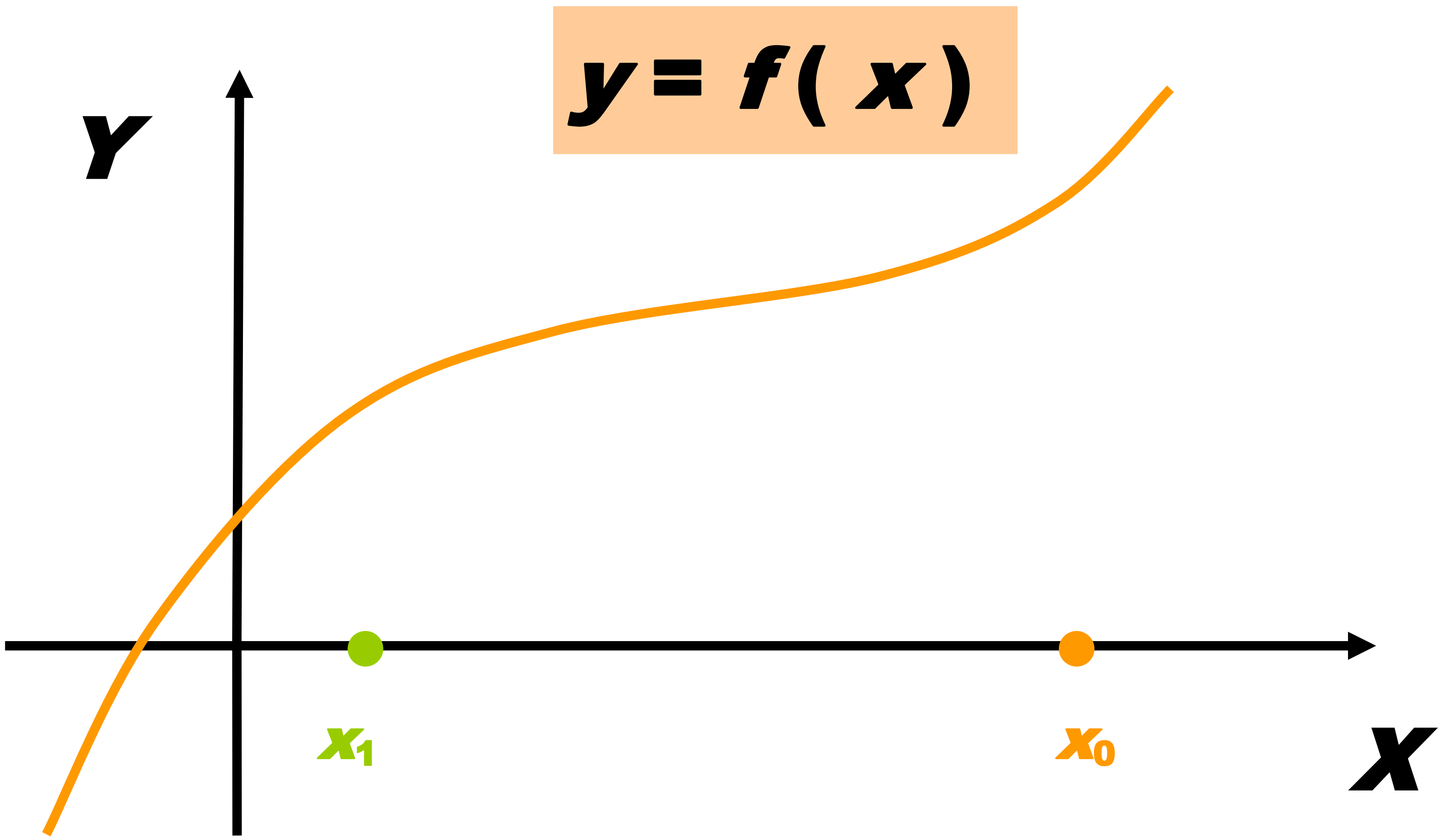

Granica funkcji w punkcie x_0

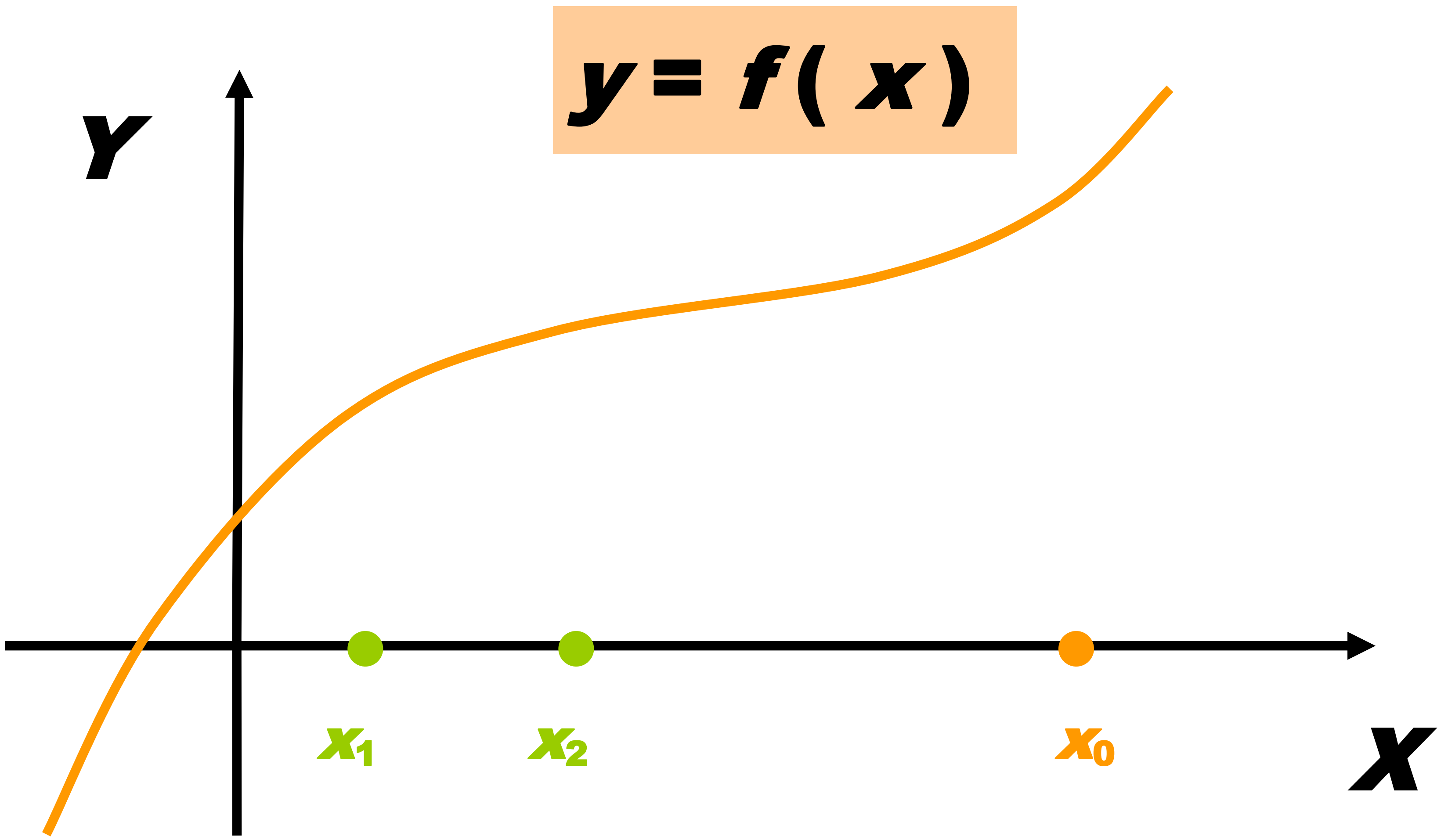

Granica funkcji w punkcie x_0

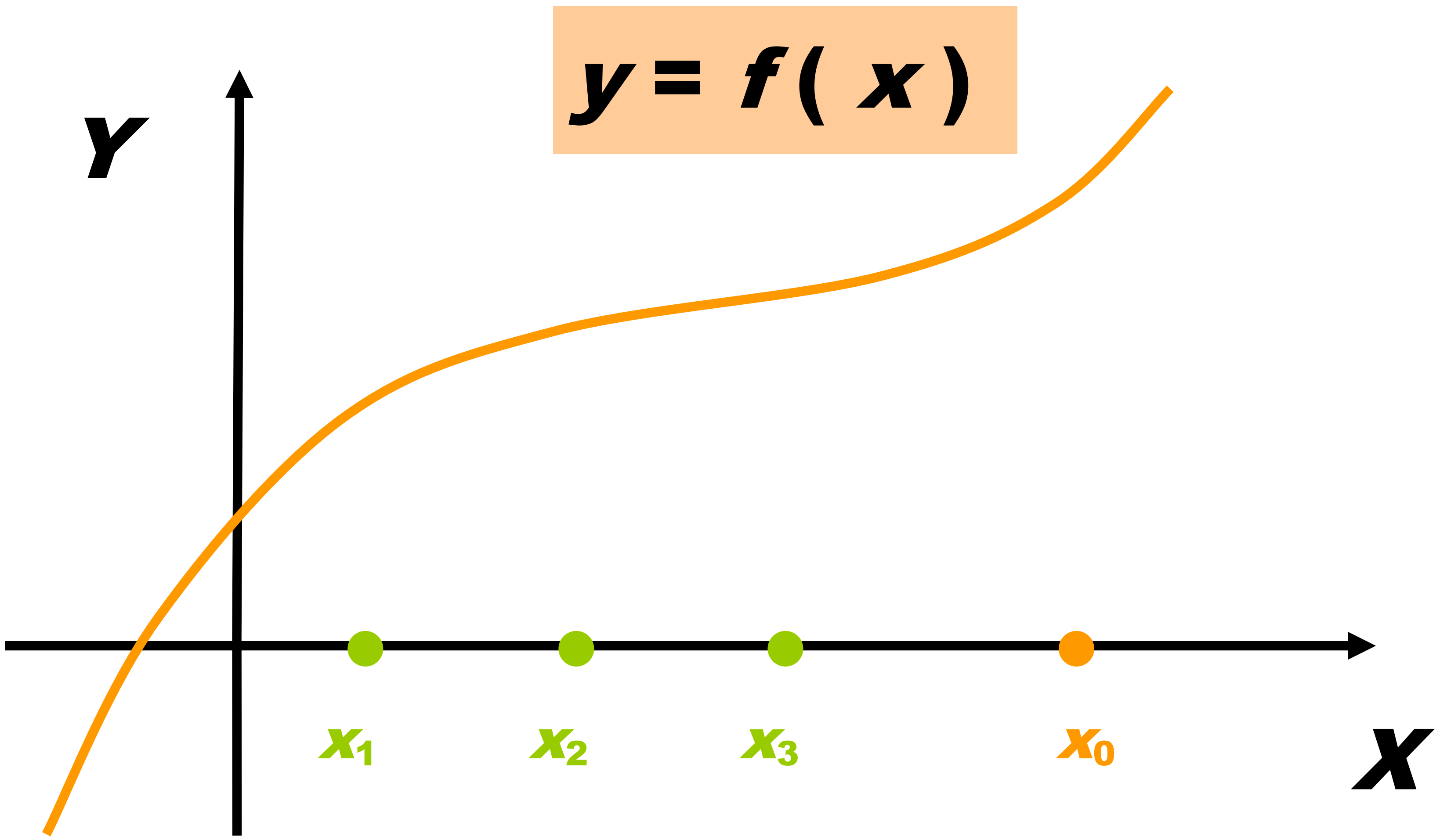

Granica funkcji w punkcie x_0

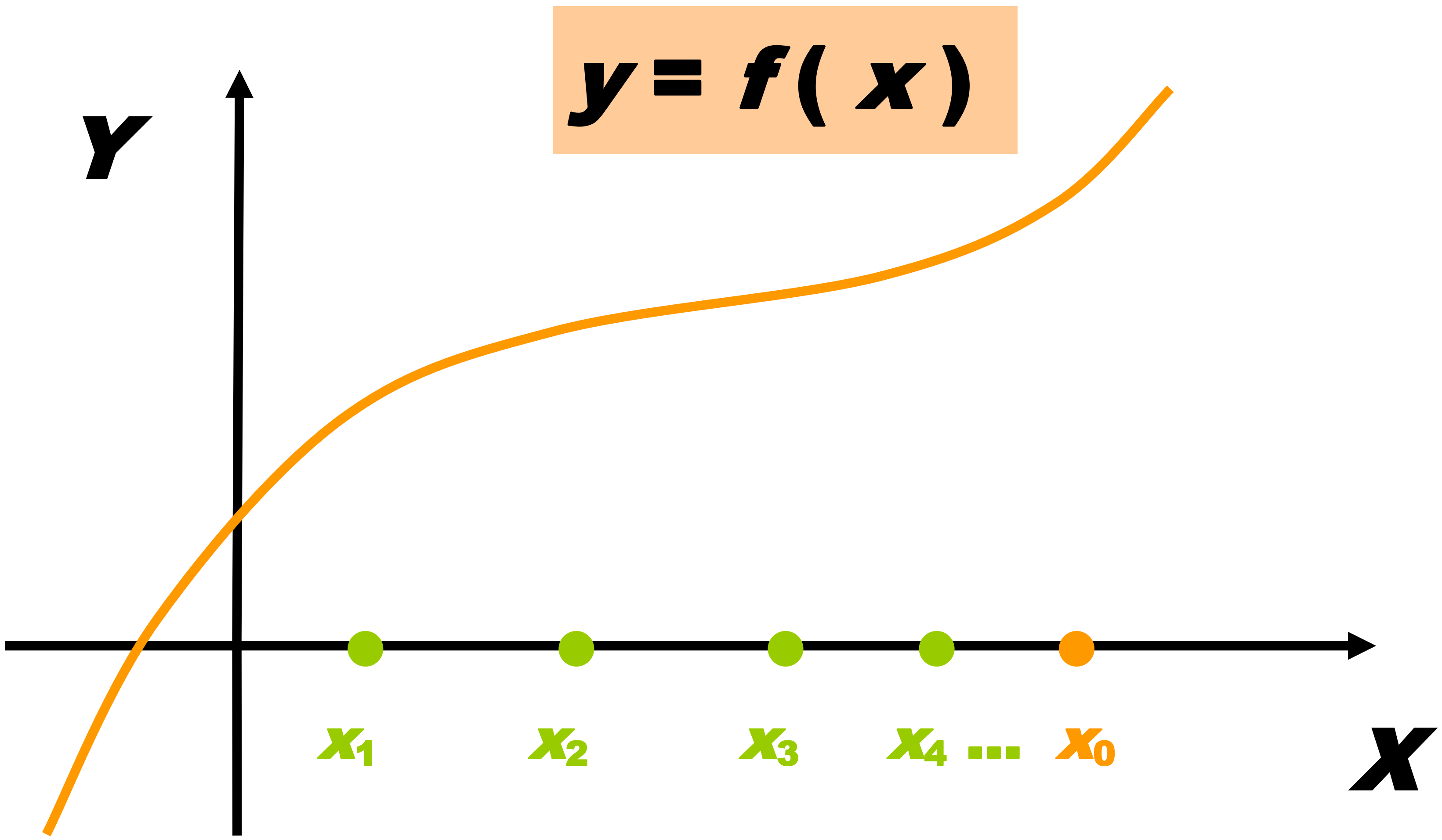

Granica funkcji w punkcie x_0

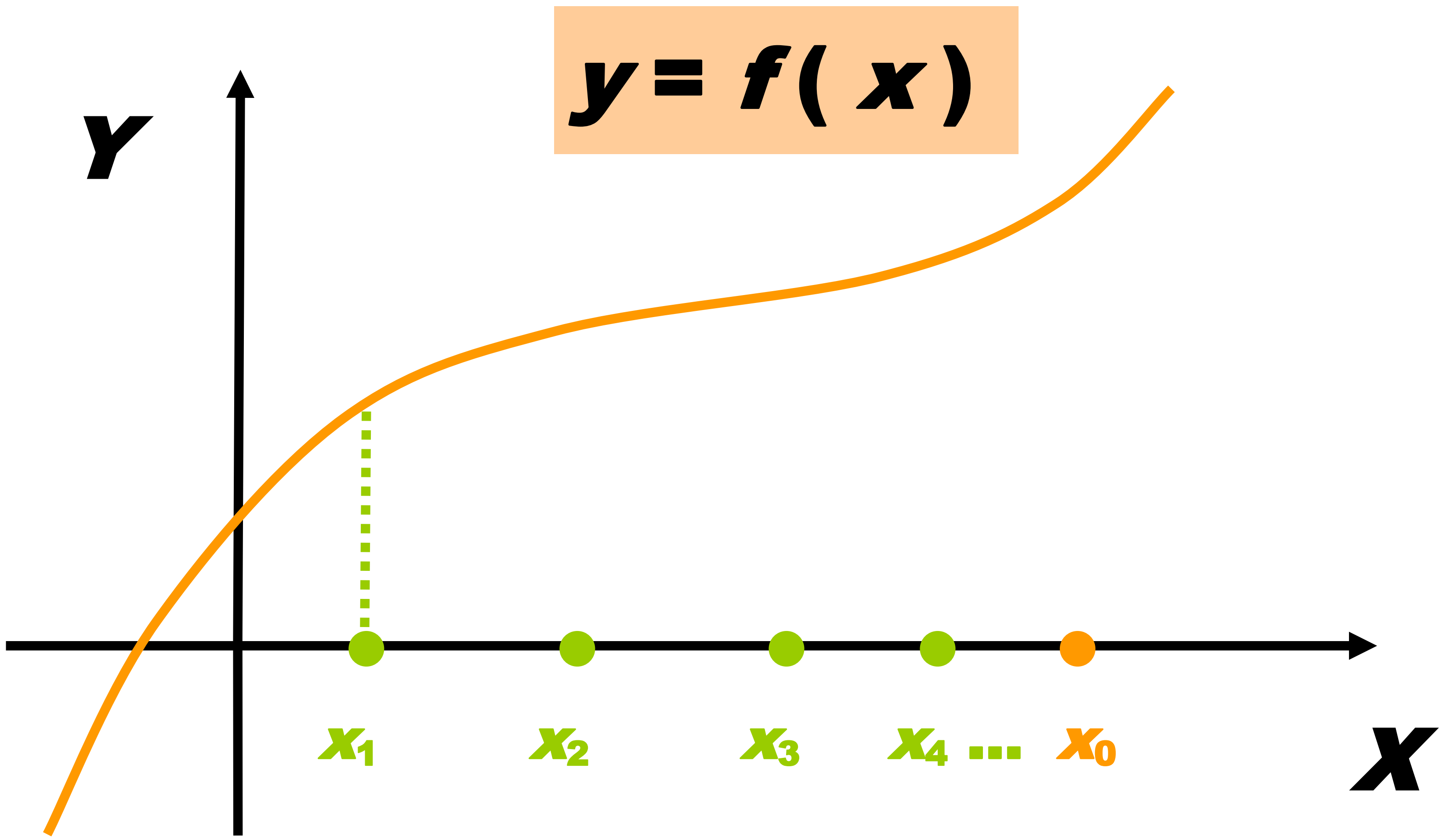

Granica funkcji w punkcie x_0

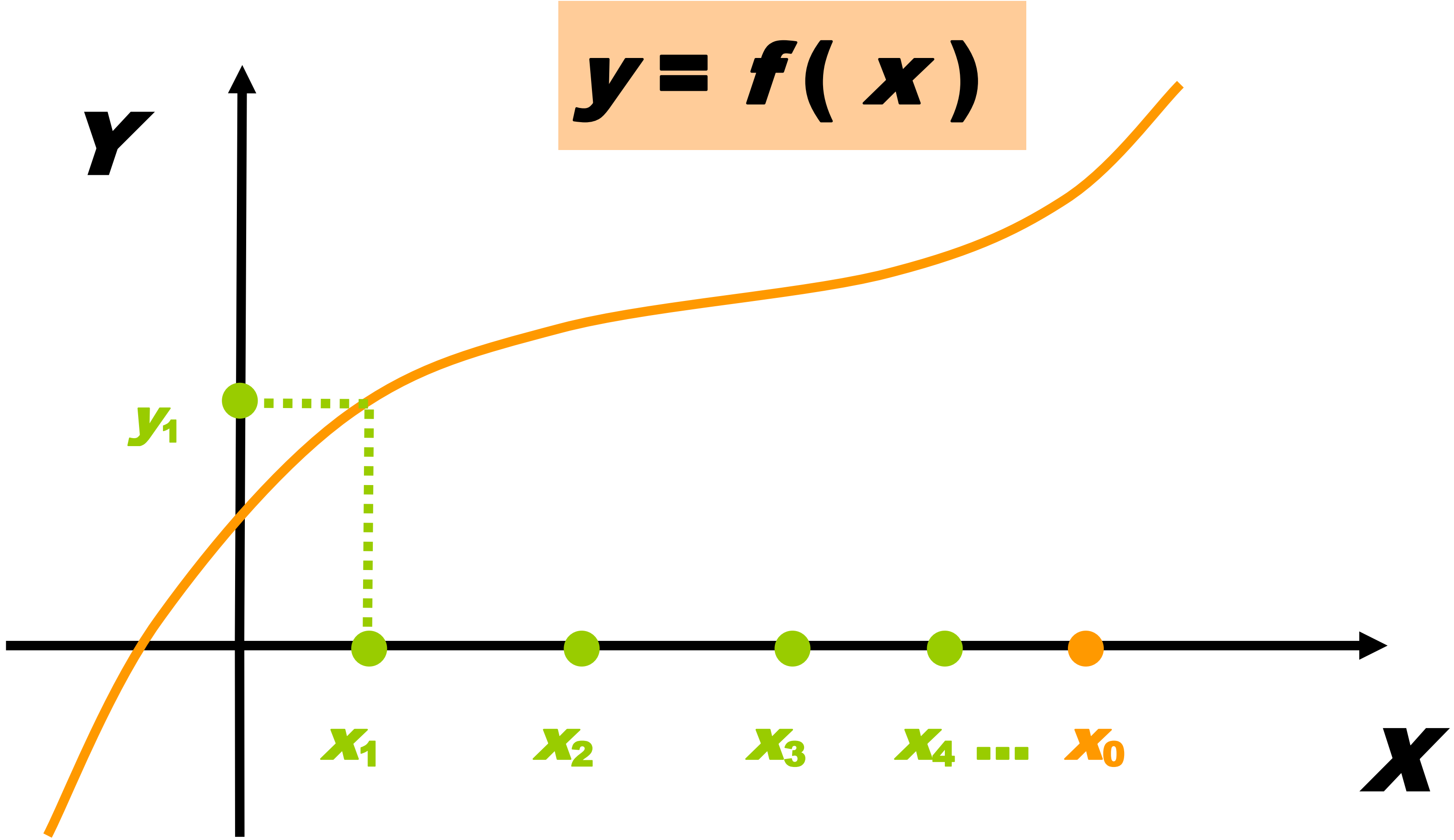

Granica funkcji w punkcie x_0

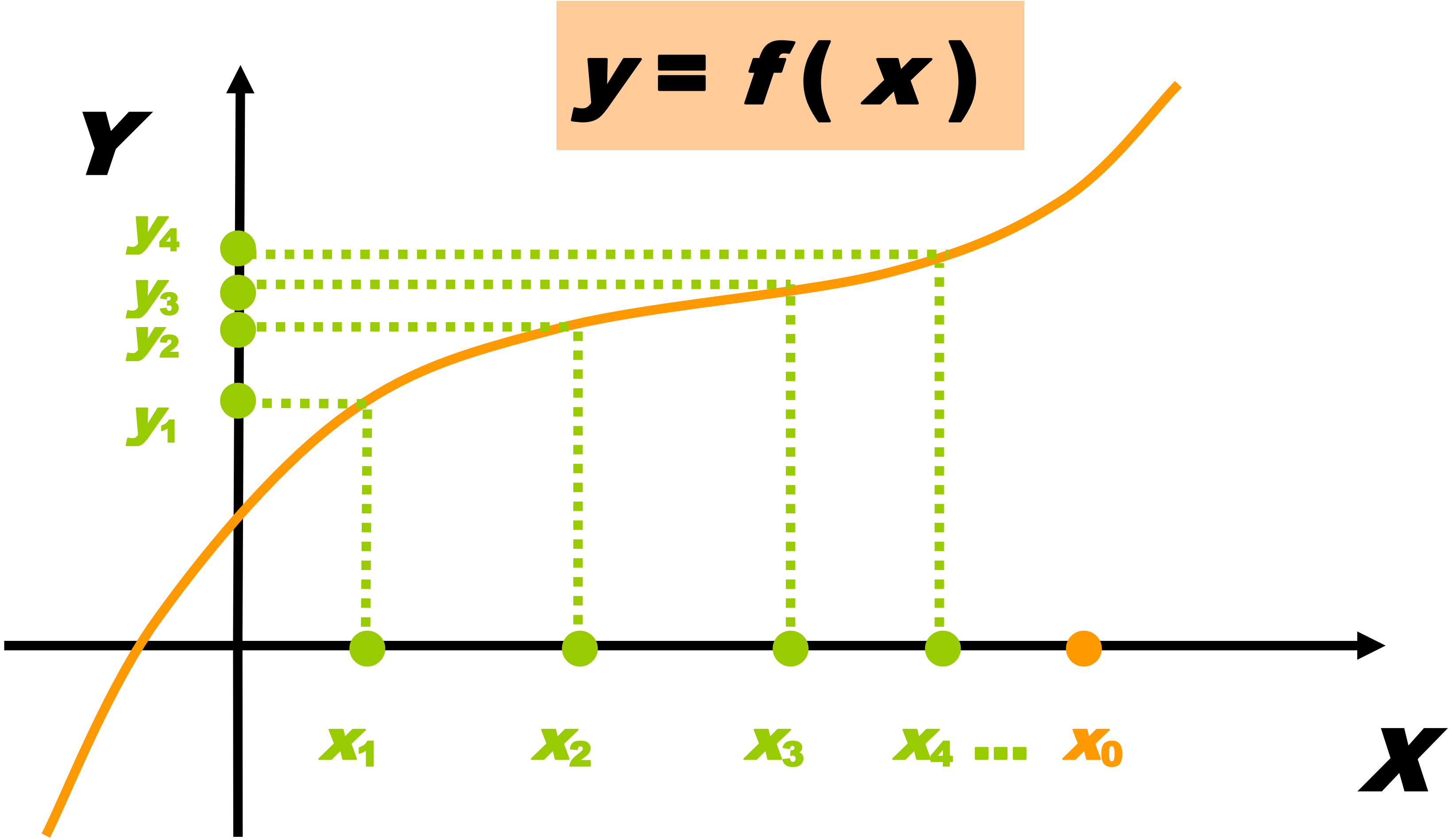

Granica funkcji w punkcie x_0

Dla ciągu argumentów (x_n) dążącego do x_0

$$x_n \to x_0$$

rozpatrujemy ciąg wartości

(y_n) lub inaczej $(f(x_n))$.

Jaka jest granica ciągu wartości

$$y_n \to ?$$

$$f(x_n) \to ?$$

$$\lim_{x_n \to x_0} f\left(x_n\right) = ?$$

*Definicja granicy funkcji w punkcie

Niech $f: D \to R$, x_0 – ustalony punkt,

$\left(x_0 \in D \text{ lub } x_0 \notin D\right)$, (x_n) – dowolny ciąg

spełniający warunki:

1. $\lim\limits_{n \to \infty} x_n = x_0$
2. $x_n \in D \quad i \quad x_n \neq x_0$ **dla każdego** $n \in N^+$

Jeżeli istnieje granica ciągu wartości funkcji $\lim\limits_{n \to \infty} f(x_n) = g$ niezależna od wyboru ciągu (x_n), to nazywamy ją granicą funkcji f w punkcie x_0 i piszemy $\lim\limits_{x \to x_0} f(x) = g$

* Granica funkcji w punkcie

Jeśli

$$\lim_{x \to x_0} f(x) = +\infty \quad \text{lub} \quad \lim_{x \to x_0} f(x) = -\infty$$

mówimy, że funkcja f ma w punkcie x_0 granicę niewłaściwą.

Uwaga. **x_0 może oznaczać** $\pm\infty$

Przykład

Dany jest wzór funkcji $y = f(x) = \dfrac{1}{x}$

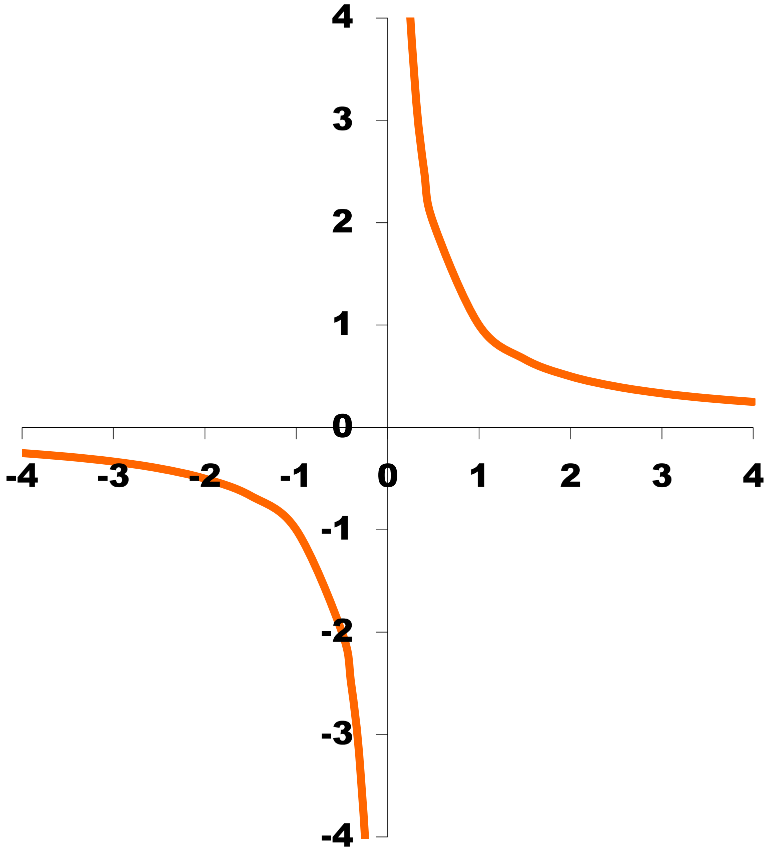

$D_f = R - \{0\}$

zbiór wartości $R - \{0\}$

brak miejsc zerowych

granice widoczne na wykresie

Przykład cd.

Dany jest wzór funkcji $y = f(x) = \dfrac{1}{x}$

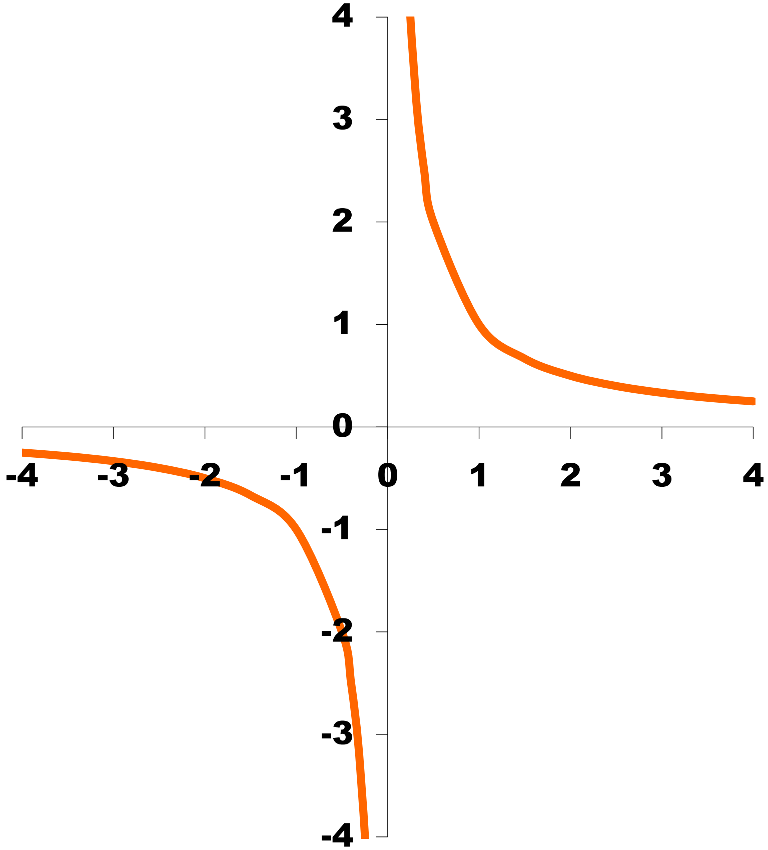

granice widoczne na wykresie:

$$\lim_{x \to +\infty} \frac{1}{x} = 0$$

$$\lim_{x \to -\infty} \frac{1}{x} = 0$$

Przykład cd.

Dany jest wzór funkcji $y = f(x) = \dfrac{1}{x}$

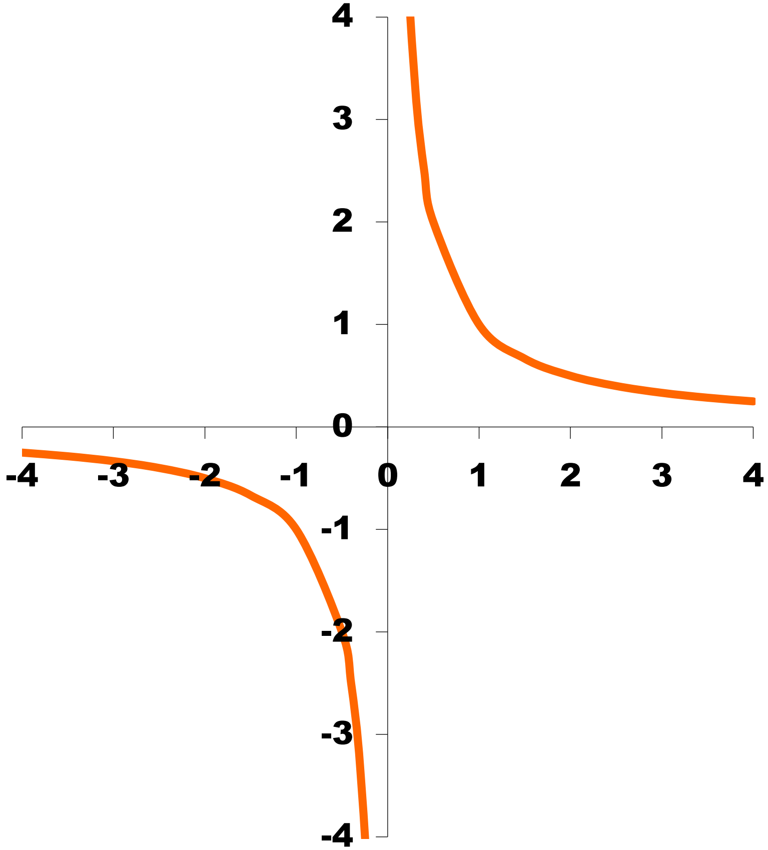

granice widoczne na wykresie:

$$\lim_{x \to 0^+} \frac{1}{x} = +\infty$$

$$\lim_{x \to 0^-} \frac{1}{x} = -\infty$$

Asymptoty funkcji

Asymptota pionowa - idea

równanie prostej

$x = 2$

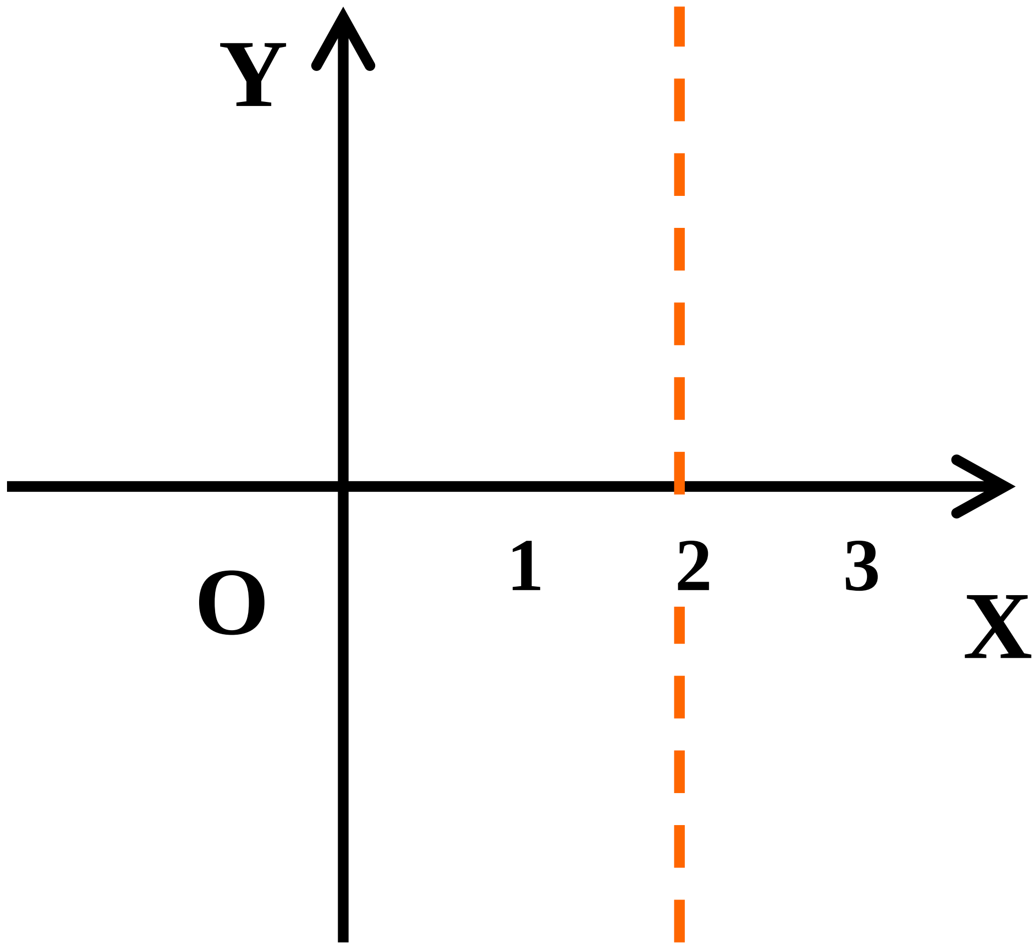

Asymptota pionowa

$$x = 2$$

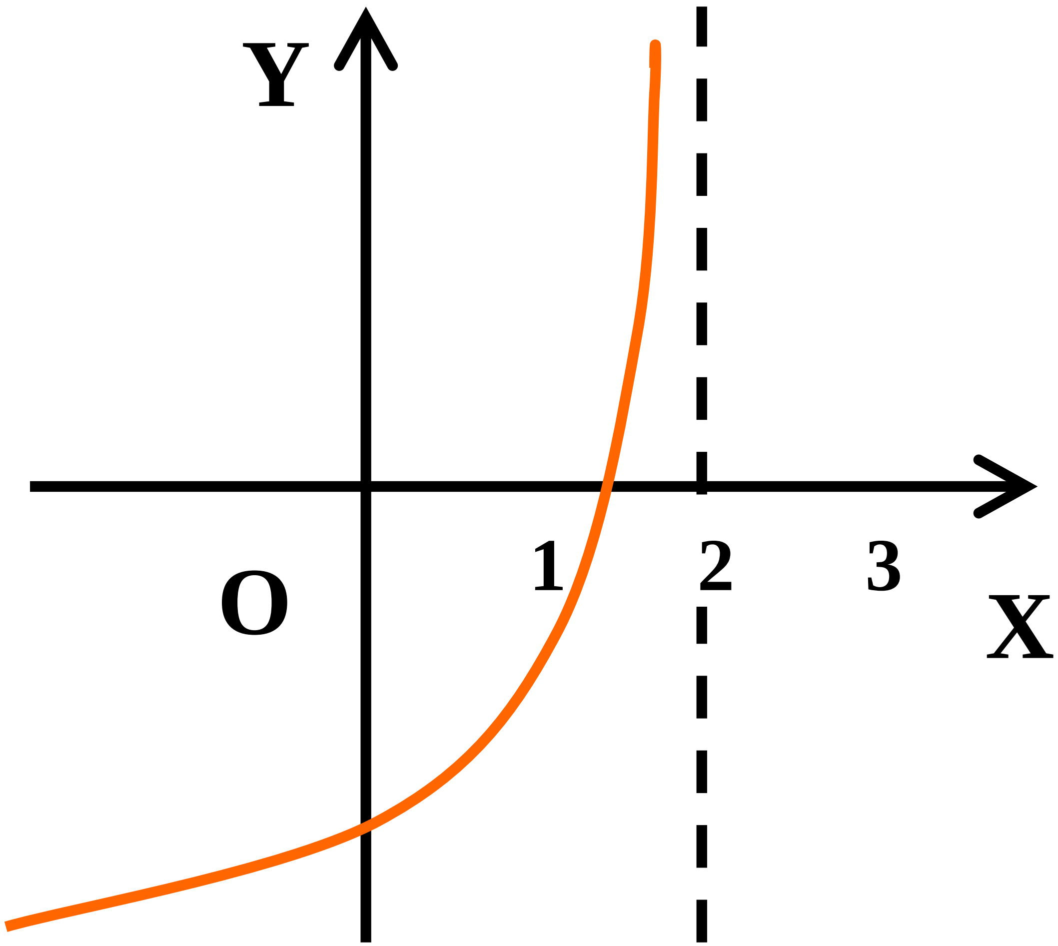

Asymptota pionowa

$$x = 2$$

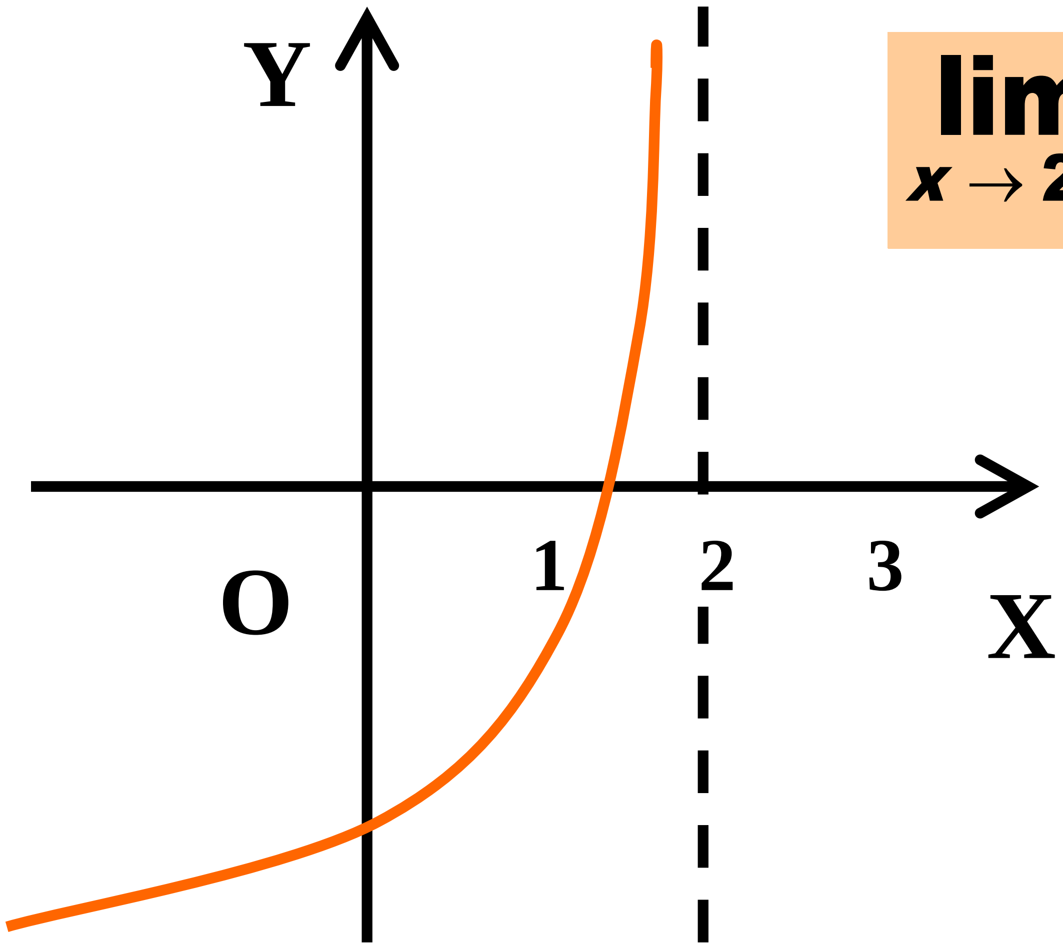

$$\lim_{x \to 2^-} f(x) = +\infty$$

Asymptota pionowa

Rys. 1

$$\lim_{x \to 2^-} f(x) = +\infty$$

$$x = 2$$

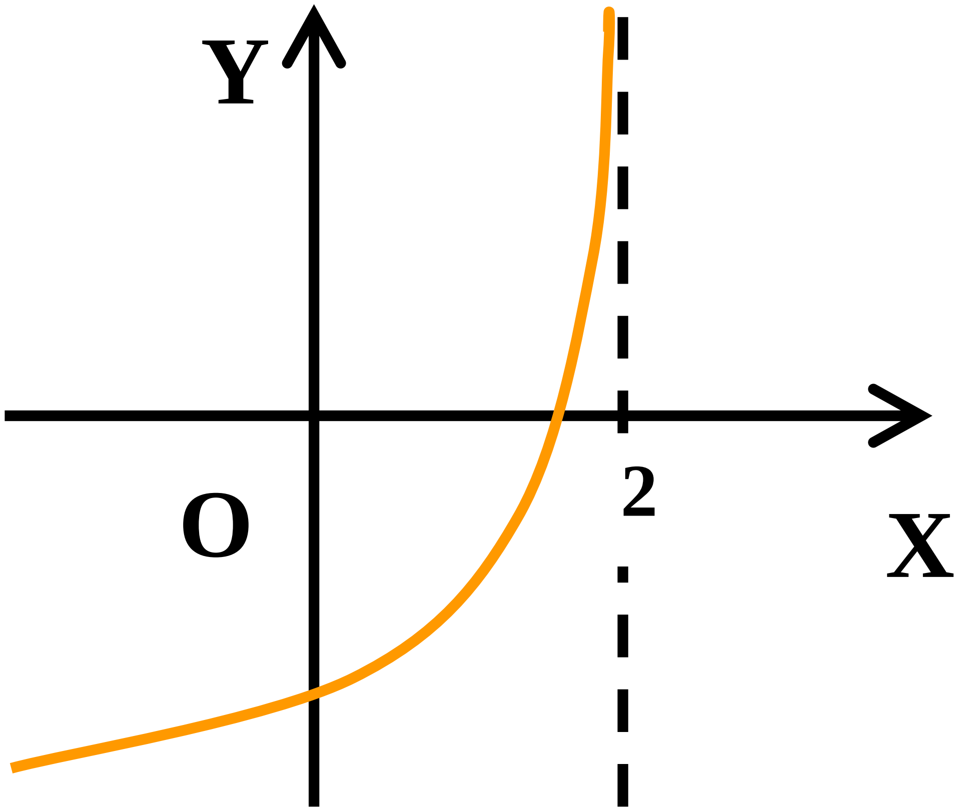

Rys. 2

$$\lim_{x \to 2^-} f(x) = -\infty$$

$$x = 2$$

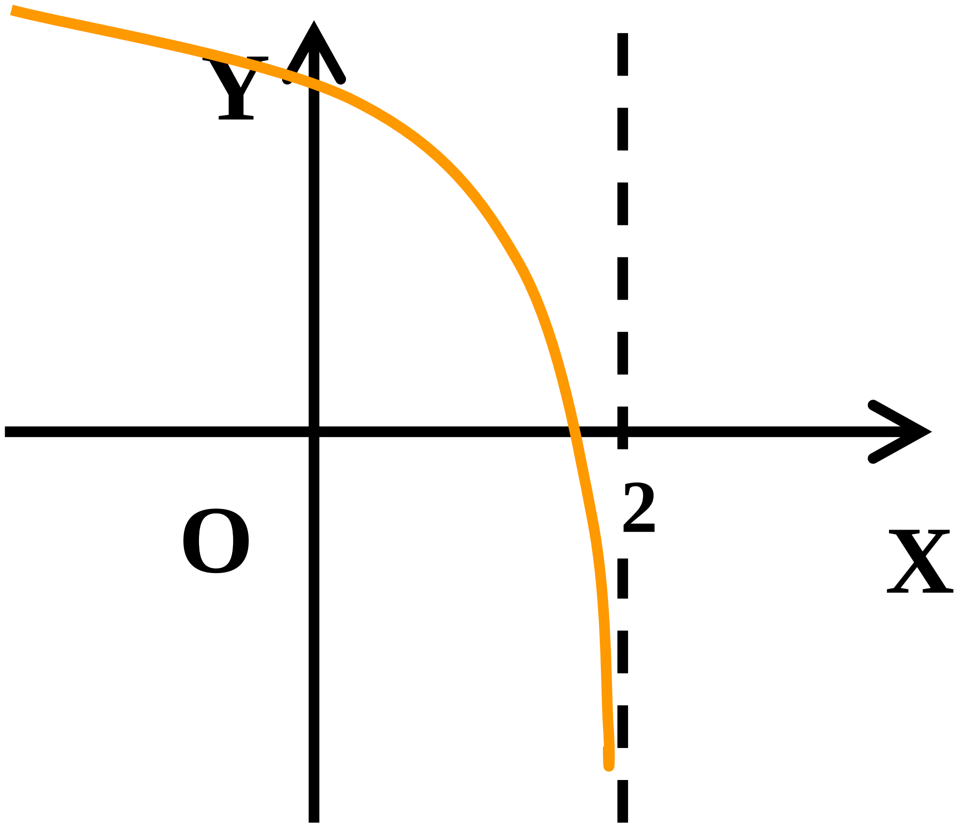

Prosta o równaniu $x = 2$ jest asymptotą pionową lewostronną funkcji $y = f(x)$

Rys. 1

$$\lim_{x \to 2^-} f(x) = +\infty$$

$x = 2$

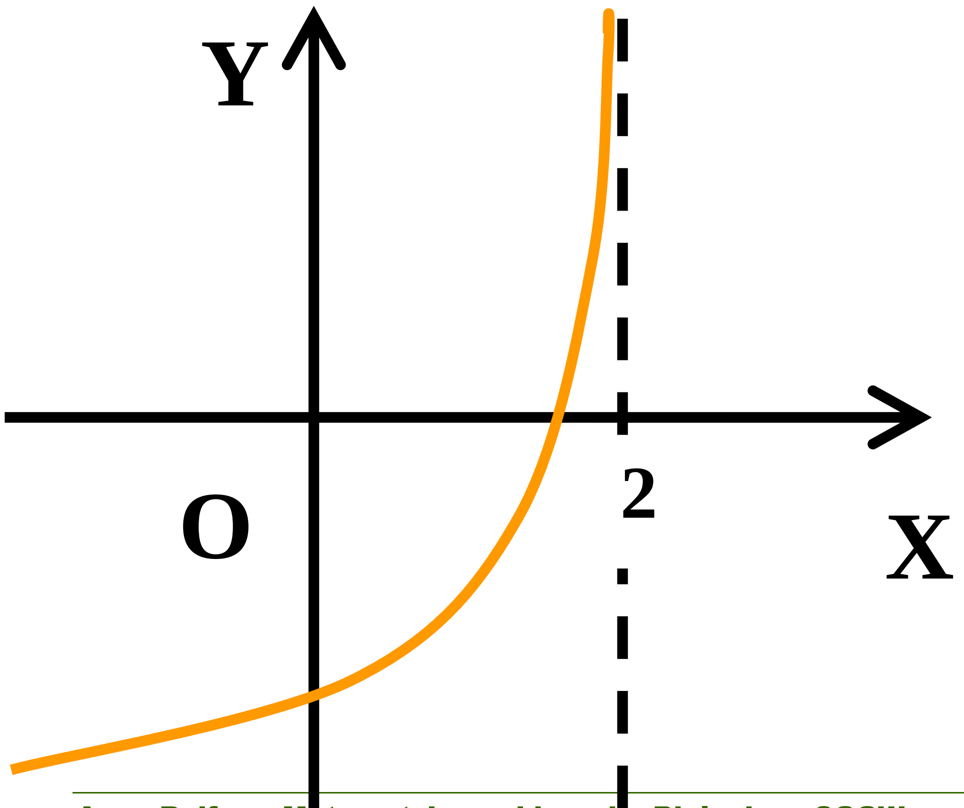

Rys. 2

$$\lim_{x \to 2^-} f(x) = -\infty$$

$x = 2$

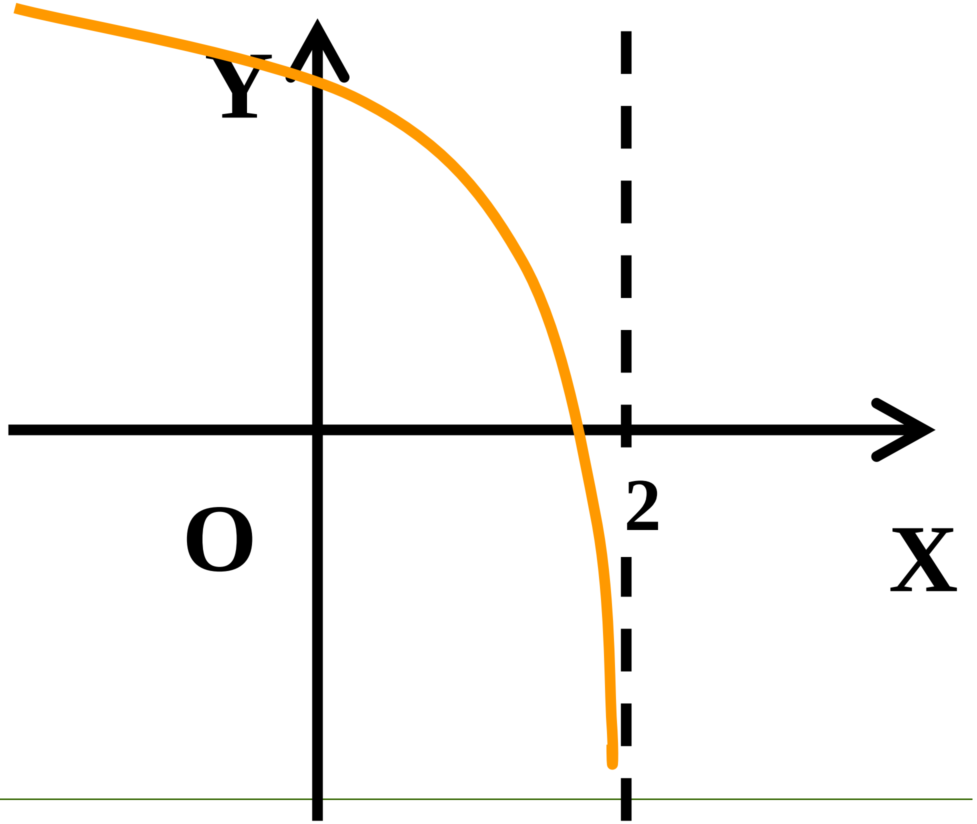

Prosta o równaniu x = 2 jest asymptotą pionową prawostronną funkcji $y = f(x)$

Rys. 3

$$\lim_{x \to 2^+} f(x) = +\infty$$

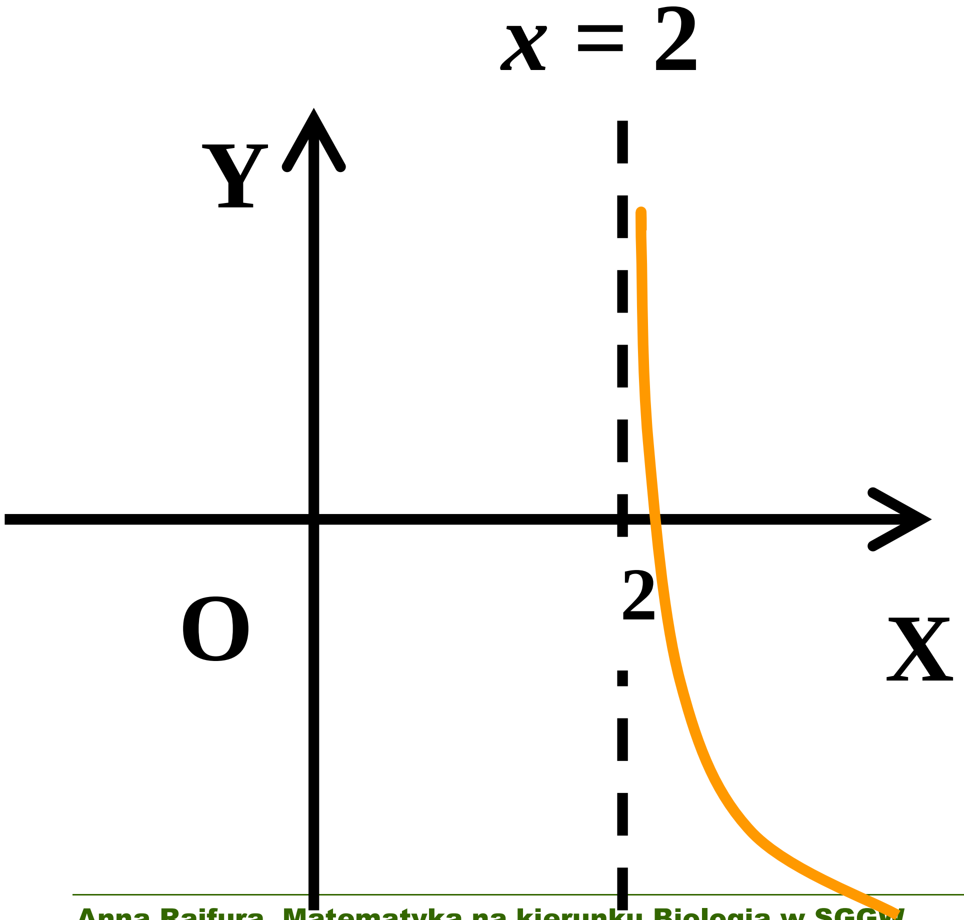

Rys. 4

$$\lim_{x \to 2^+} f(x) = -\infty$$

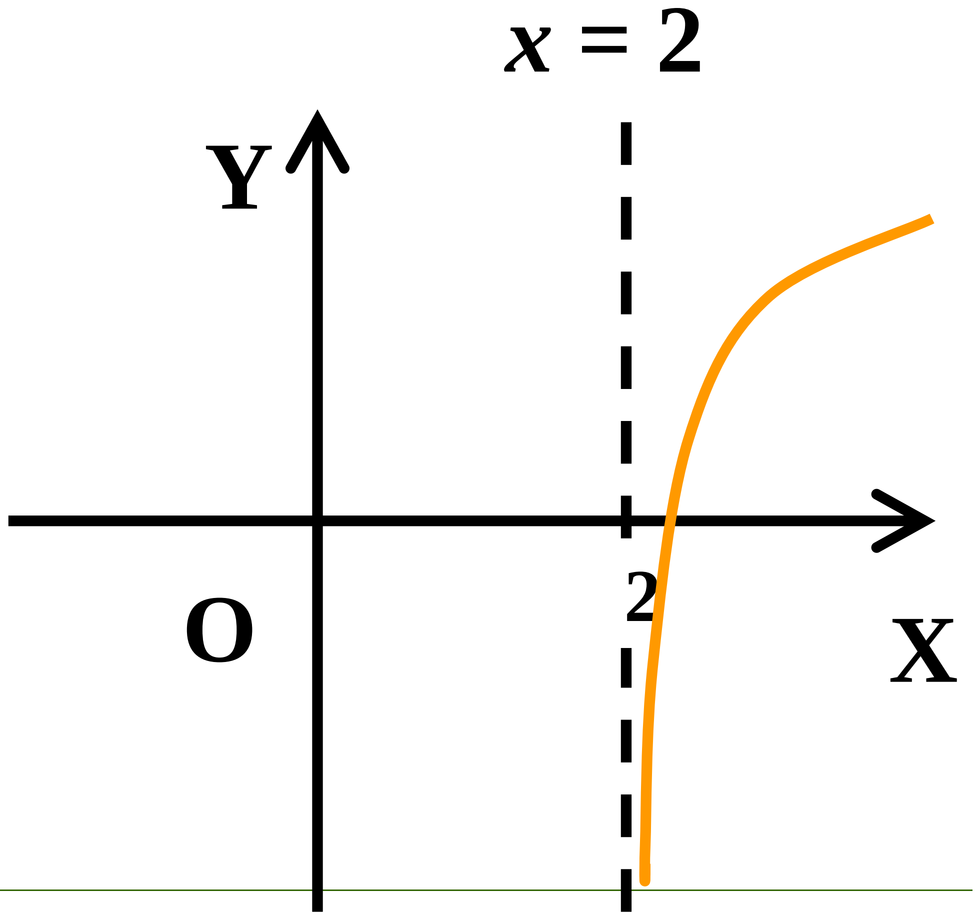

Prosta o równaniu *x* = 2 jest asymptotą pionową obustronną funkcji *y* = *f* (*x*)

$$\lim_{x\to 2^-} f(x) = \pm\infty \quad oraz \quad \lim_{x\to 2^+} f(x) = \pm\infty$$

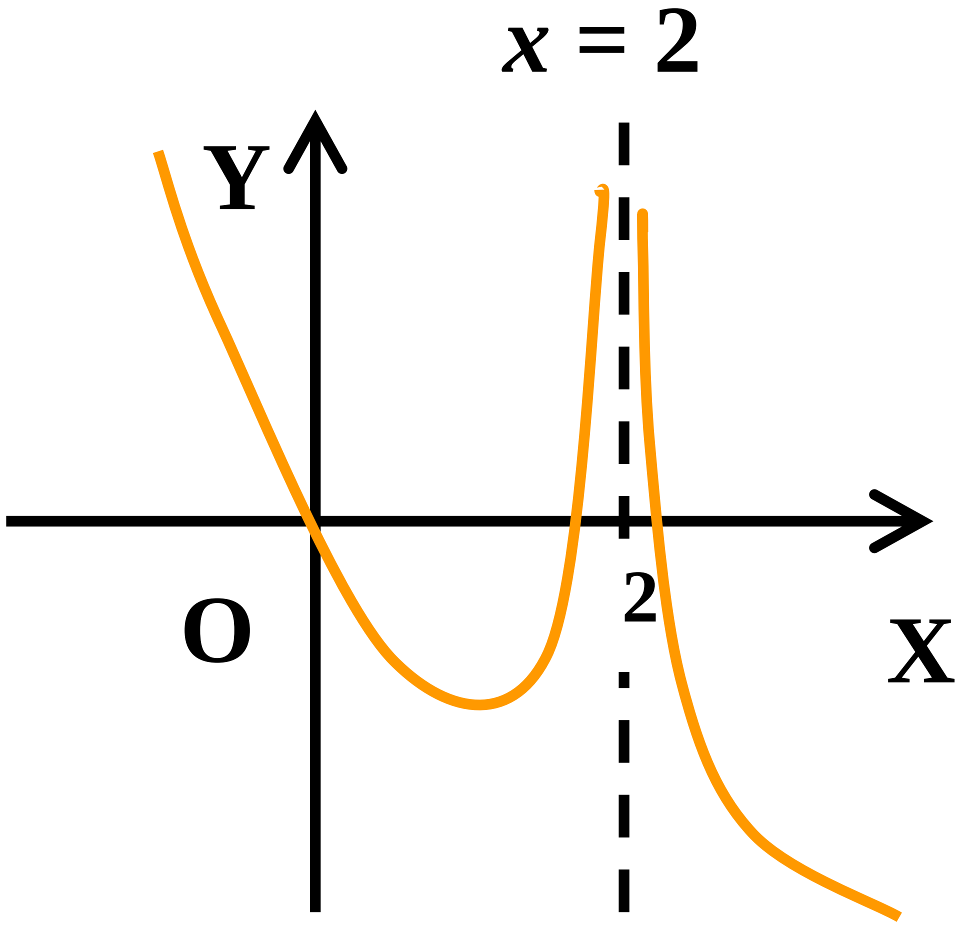

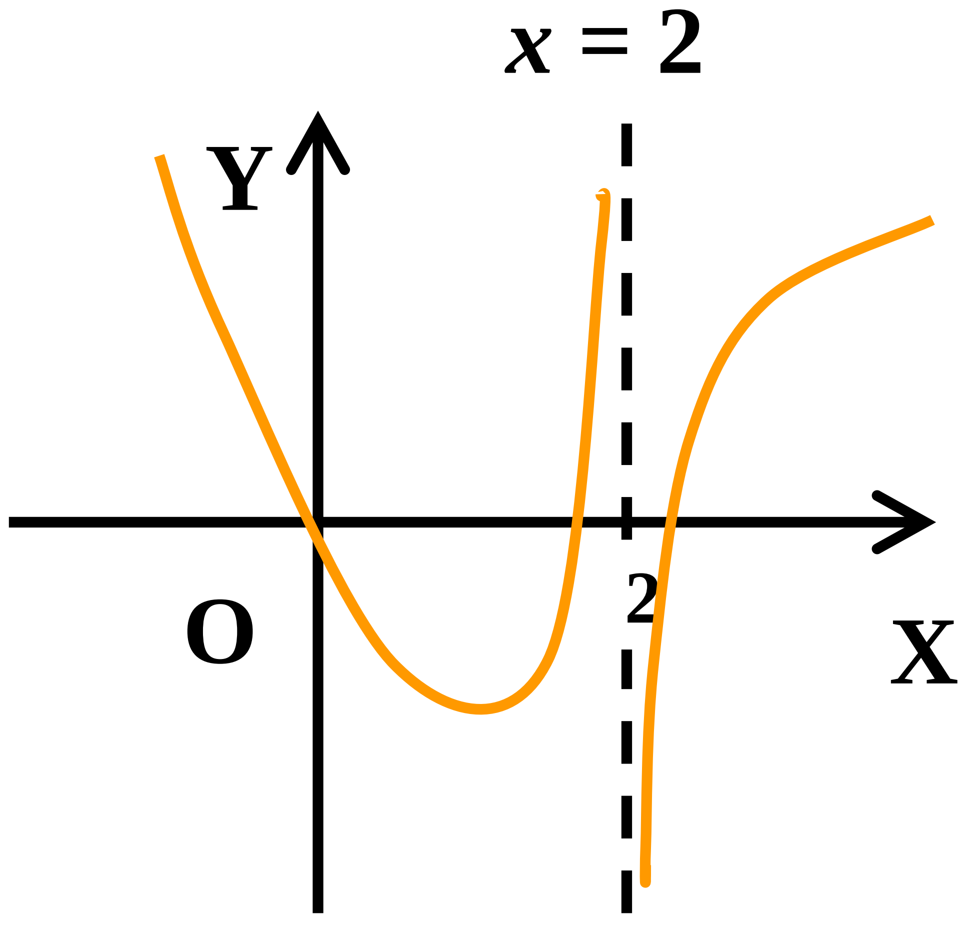

Definicje asymptot pionowych

Def. 1. Prosta o równaniu $x=a$ jest asymptotą **pionową lewostronną** funkcji $y = f(x)$, gdy

$$\lim_{x\to a^-} f(x) = \pm\infty$$

Def. 2. Prosta o równaniu $x=a$ jest asymptotą **pionową prawostronną** funkcji $y = f(x)$, gdy

$$\lim_{x\to a^+} f(x) = \pm\infty$$

Def. 3. Prosta o równaniu $x=a$ jest asymptotą **pionową obustronną** funkcji $y = f(x)$, gdy

$$\lim_{x\to a^-} f(x) = \pm\infty \quad \text{i} \quad \lim_{x\to a^+} f(x) = \pm\infty$$

Asymptota pozioma

równanie prostej
$y = 1$

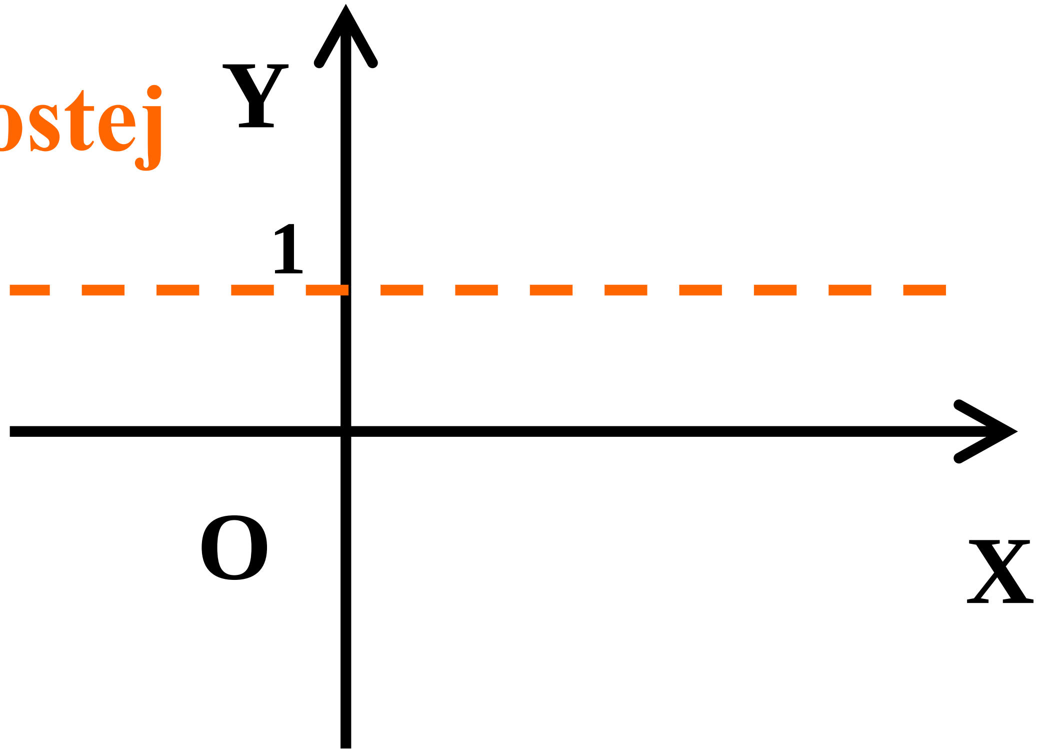

Asymptota pozioma

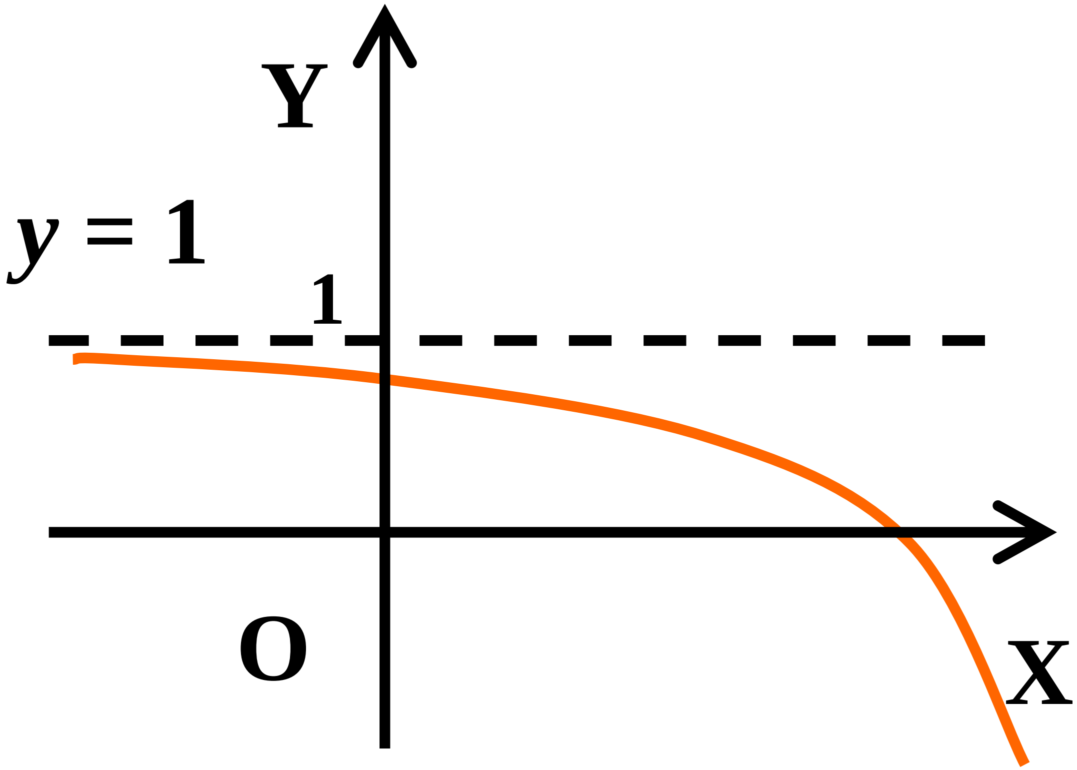

Asymptota pozioma

$$\lim_{x \to -\infty} f(x) = 1$$

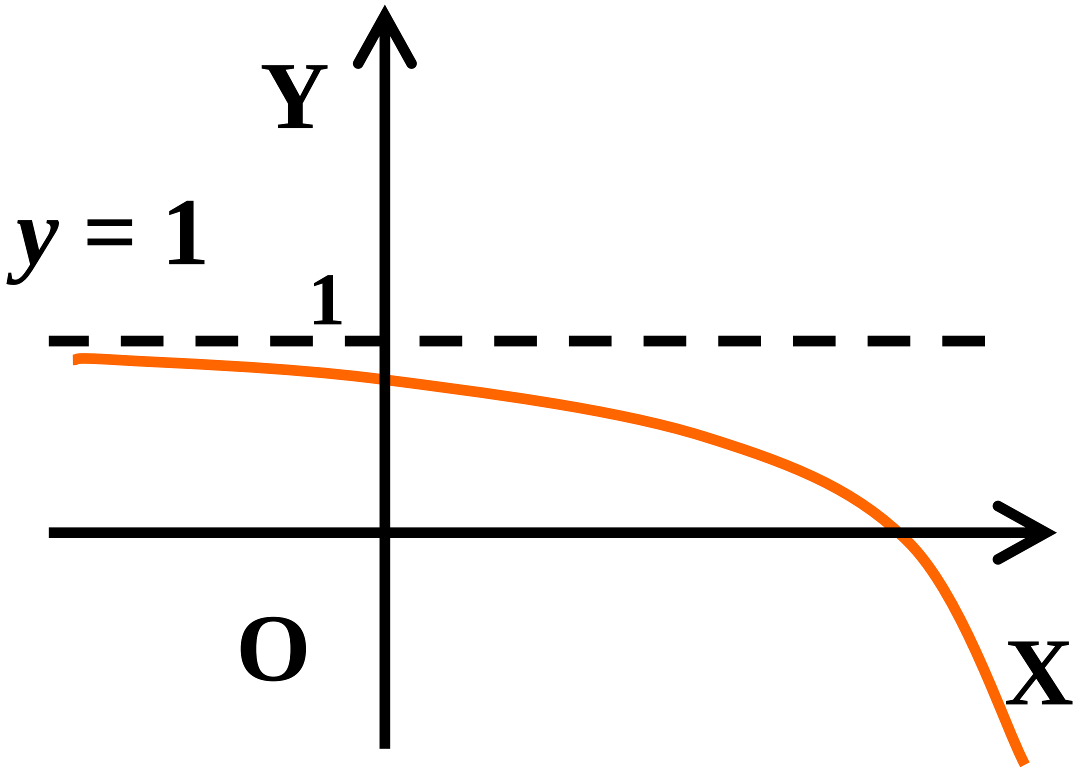

Asymptota pozioma

Rys. 5

$$\lim_{x \to -\infty} f(x) = 1$$

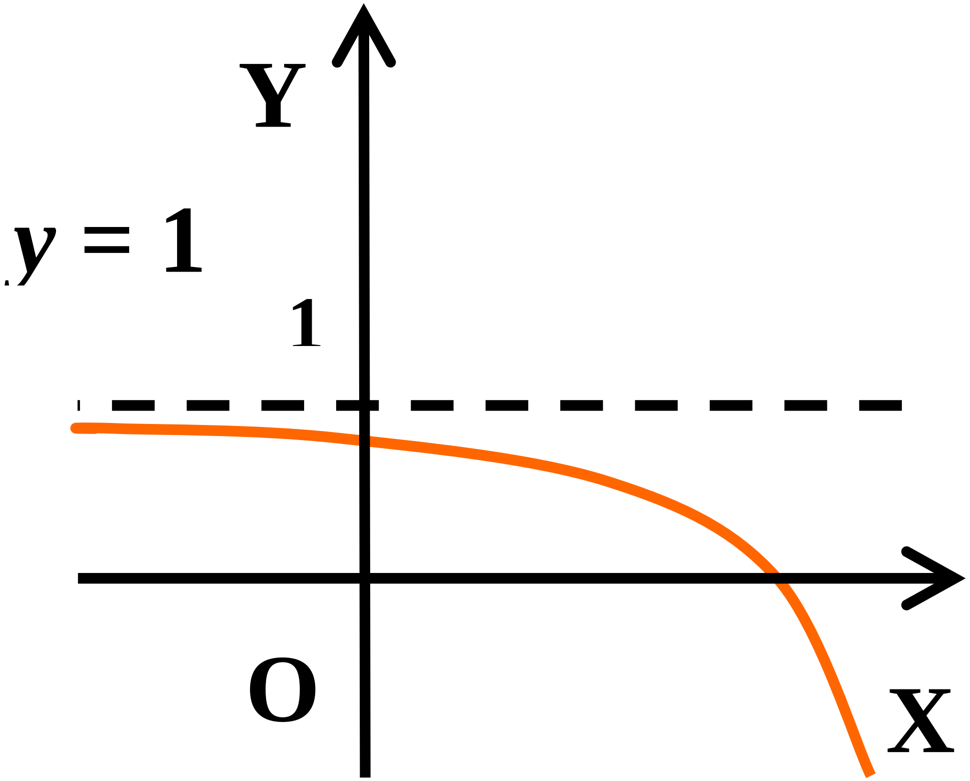

Rys. 6

$$\lim_{x \to -\infty} f(x) = 1$$

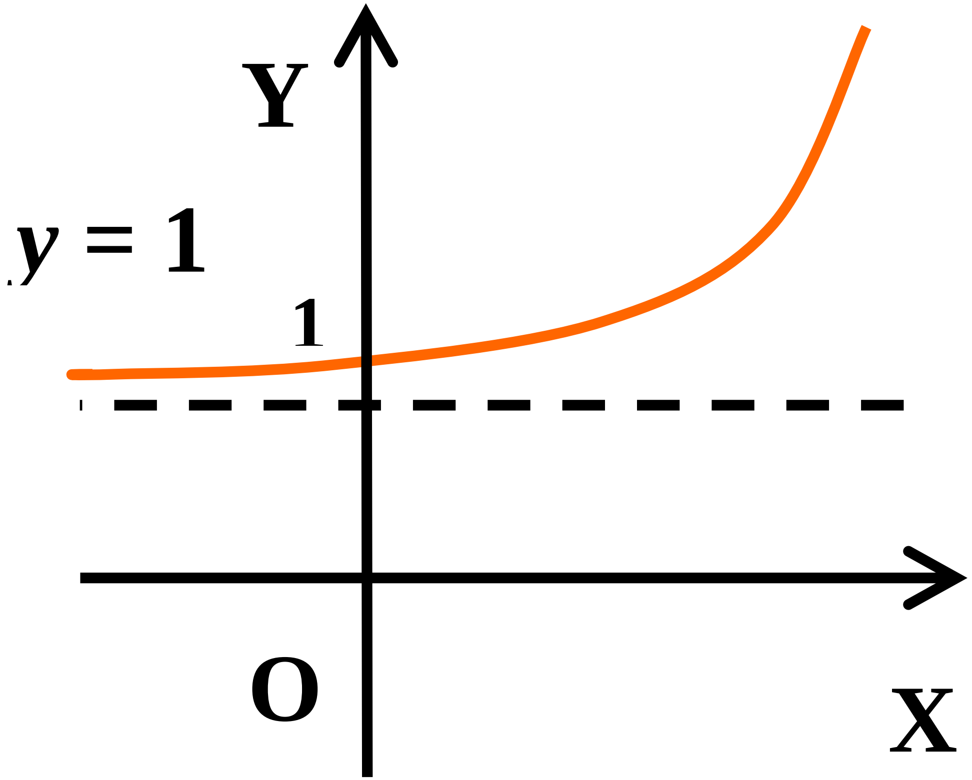

Prosta o równaniu *y* = 1 jest asymptotą poziomą lewostronną funkcji *y* = *f* (*x*)

Rys. 5

$$\lim_{x \to -\infty} f(x) = 1$$

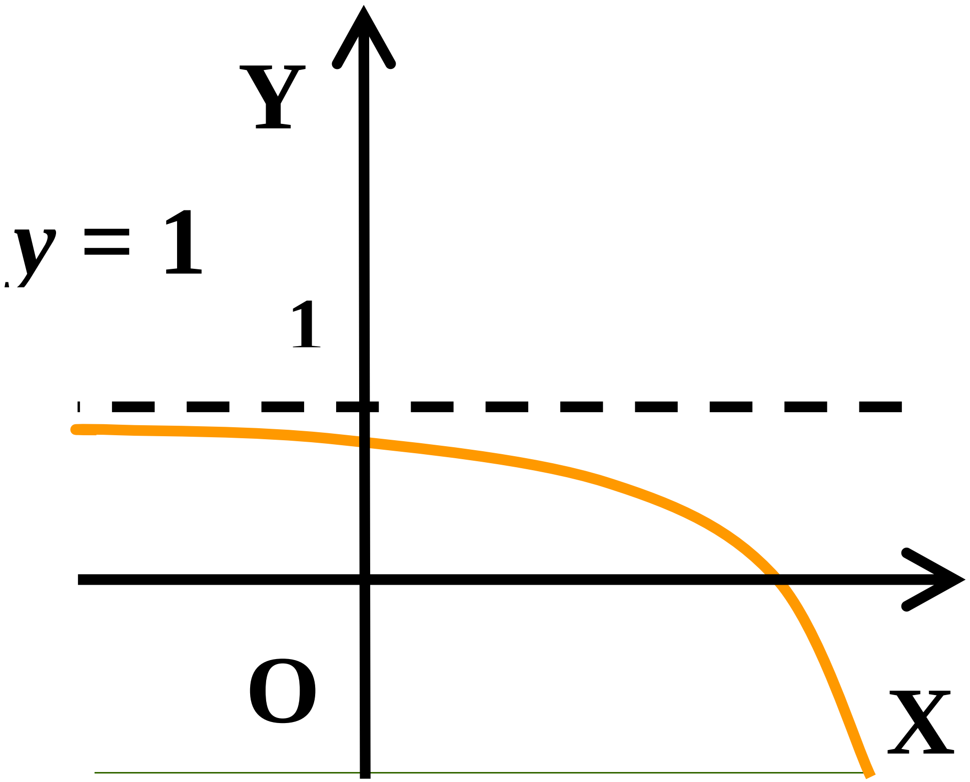

Rys. 6

$$\lim_{x \to -\infty} f(x) = 1$$

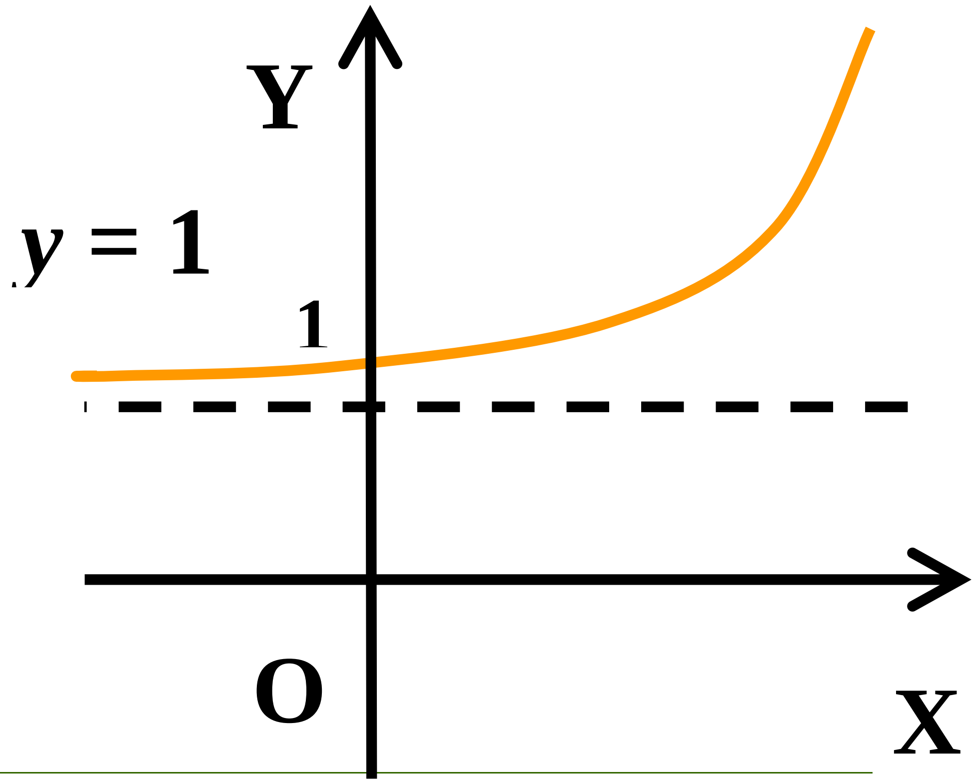

Prosta o równaniu $y = 1$ jest asymptotą poziomą prawostronną funkcji $y = f(x)$

Rys. 7

$$\lim_{x \to +\infty} f(x) = 1$$

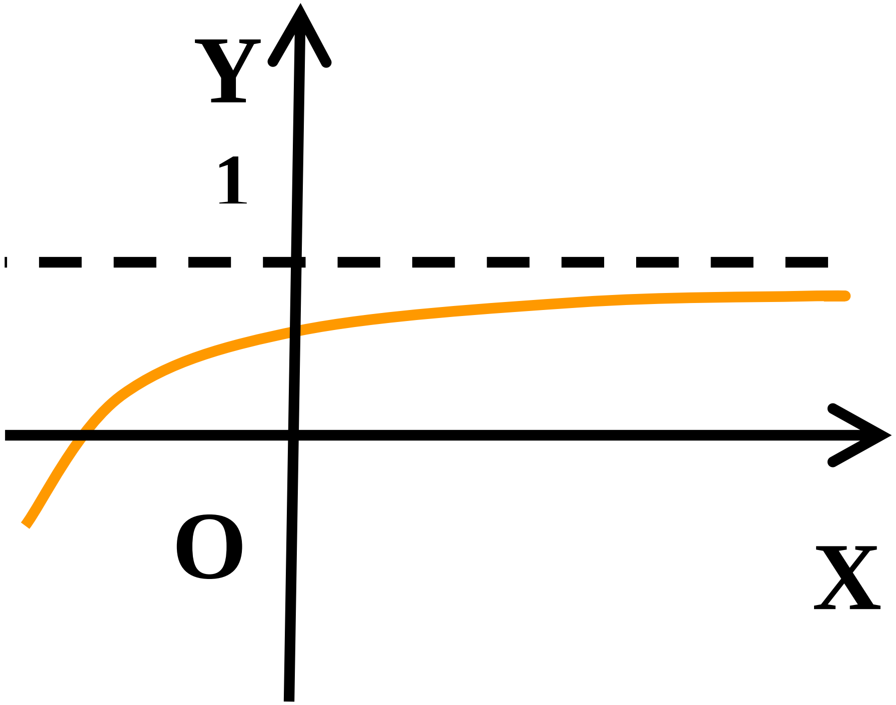

Rys. 8

$$\lim_{x \to +\infty} f(x) = 1$$

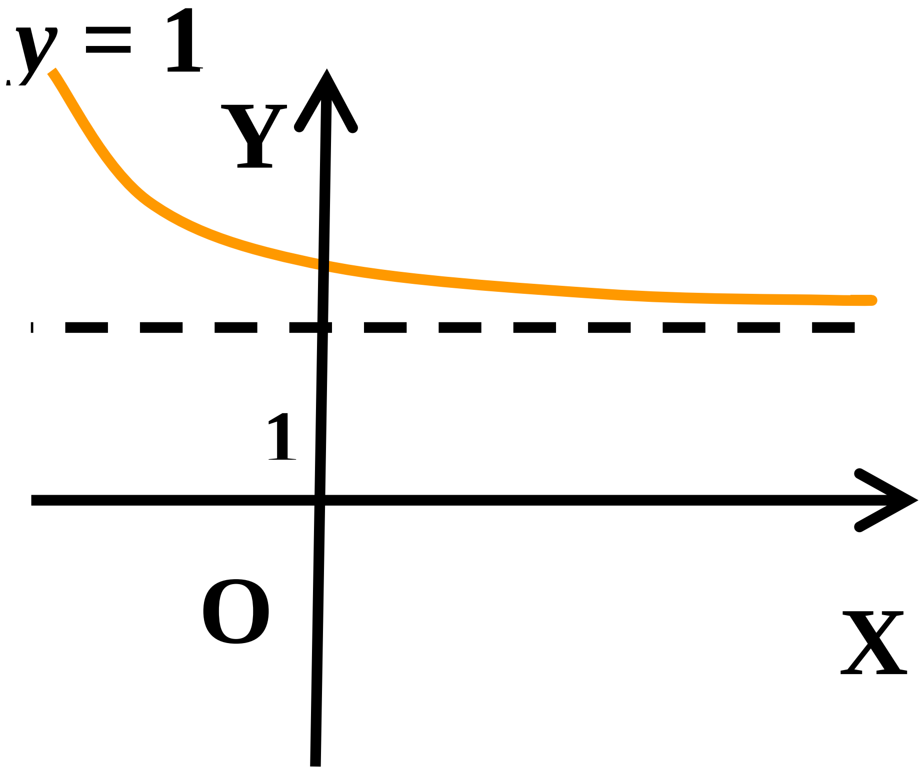

Prosta o równaniu $y = 1$ jest asymptotą poziomą obustronną funkcji $y = f(x)$

$$\lim_{x \to \pm\infty} f(x) = 1$$

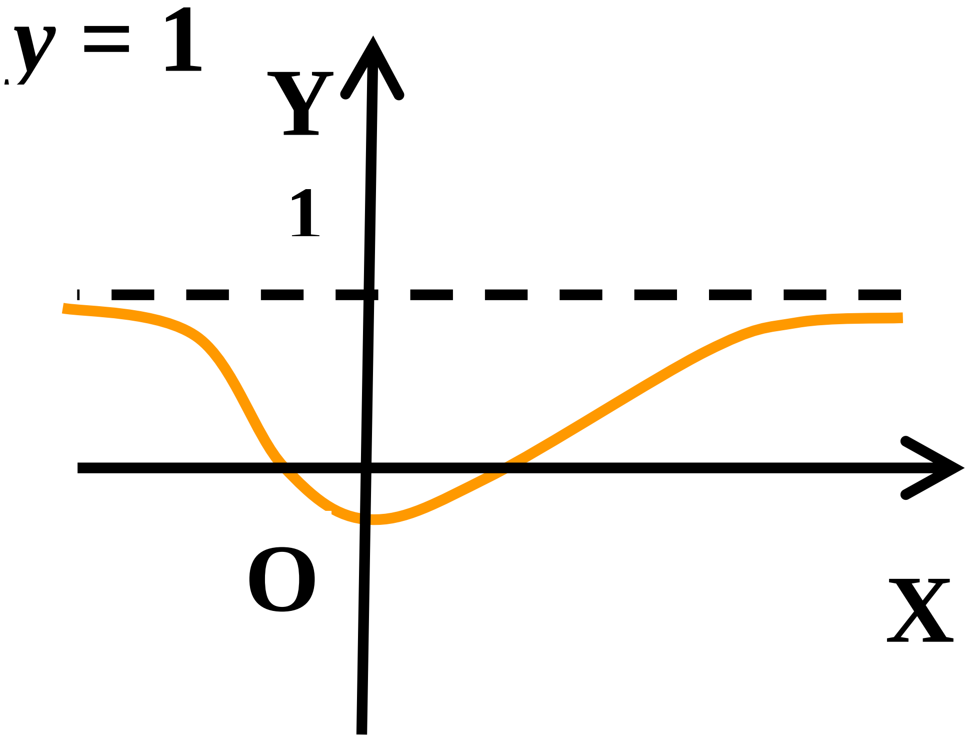

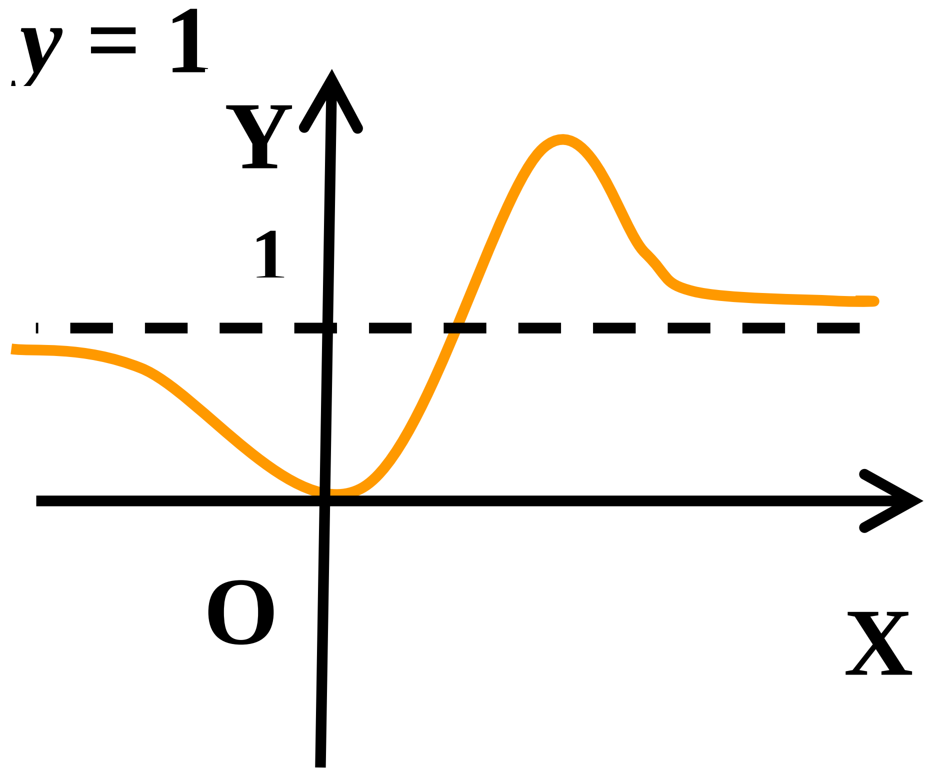

Definicje asymptot poziomych

Def. 1. Prosta o równaniu $y = b$ jest asymptotą **poziomą prawostronną** funkcji $y = f(x)$, gdy

$$\lim_{x \to +\infty} f(x) = b$$

Def. 2. Prosta o równaniu $y = b$ jest asymptotą **poziomą lewostronną** funkcji $y = f(x)$, gdy

$$\lim_{x \to -\infty} f(x) = b$$

Def. 3. Prosta o równaniu $y = b$ jest asymptotą **poziomą obustronną** funkcji $y = f(x)$, gdy

$$\lim_{x \to -\infty} f(x) = b \quad i \quad \lim_{x \to +\infty} f(x) = b$$